

Андрій Кокотюха

Три місяці,
які змінили всіх
назавжди

Гостросюжетний
роман

ВОГНЯНА ЗИМА

від володаря Гран-прі конкурсу
«КОРОНАЦІЯ СЛОВА»

ПІКНІК
ОКЕАНІЧНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

Андрій Кокотюха
Вогняна зима

Обережно! Ненормативна лексика!

Писати про Майдан – неможливо. На Майдані треба бути.

Але Андрій Кокотюха може все. Він був на Майдані і написав про нього.

Написав так, як вміє лише він, без зайвого пафосу й пластикового спрощення. Майдан Кокотюхи – це не вожді на сцені, не політична боротьба, а люди. Прості українці, які взяли на себе тягар і тактики, і стратегії цієї революції. У них щирі емоції, відверті слова, прямі дії.

Книжка пахне димом палаючих шин і обпікає вогнем очей, з її сторінок чути грукіт бруківки й скажений ритм серцебиття.

«Вогняна зима» кипить пристрастями. Тут люблять, борються і страждають по-справжньому.

Тільки так зміг перемогти Майдан. Тільки так зможе народитися нова Україна.

Юрій Луценко, український політик і державний діяч

Пролог

Тиша

Він жив, і цього було досить. Він жив у нестабільну епоху. Для чого прагнути щось будувати, якщо все незабаром буде зруйновано? Краще плисти за течією, не витрачаючи сил.

***Еріх Марія Ремарк. Тріумфальна
арка***

Київ, липень – листопад 2013 року

5

- Ніколи б не подумала, що вам так легко зіпсувати настрій.
- Це філософське питання.
- Що саме?
- Поганий настрій.

Котя Стогов із неприхованим сумом підкинув на широкій долоні порожню пласку пляшку з-під віскі. Глянув, блазнюючи, крізь скло на супутницю.

- Ну, там щось видно? Відповідь?
- Якби отак, крізь порожню тару, можна було побачити майбутнє, мене б давно не було в цій країні.
- Здається, ми про це вже говорили.
- Ага, багато й часто, – легко погодився Котя. – Давно. І не лише з вами, Юленько. Тільки від наших розмов нещасна країна не поміняється, як хочеться нам із вами.
- Ви песиміст.
- Навпаки – я найбільший оптиміст у колі своїх друзів. Знаєте, чому?
- Не знаю.
- Сказати?
- Скажіть.

Котя скрутив корок, понюхав спустошені скляні нутрощі. Підніс горлечко до вуст, зобразив, ніби витрушує звідти останні міліграми рятівної рідини. Потім зітхнув, ніби пережив найбільшу за свої тридцять три роки втрату, перевальцем рушив до найближчого смітника. Акуратно, демонстративно не кинув – *поклав* – туди непотріб, повернувся назад до багажного відділення.

Разом із сотнею пасажирів із Греції він чекав, поки стрічка почне рухатися.

Годинник показував пів на другу ночі.

Літак запізнився на п'ять із половиною годин.

– Ось що бісить, – Котя кивнув на забрану гумовими язиками прямокутну пройму, звідки мали виїхати речі. – Гаразд, там щось збилося, пасажери на Київ мали курити бамбук у тому довбаному Іракліоні. Де б ми ще, Юлю, з вами познайомилися. Правильно, мені складно зіпсувати настрій, коли поруч є «дьюті фрі», де продається якісний алкоголь. І прекрасна молода жінка, котра складе компанію.

– Костю, ви цю пляшку самі впорали. Я навіть язика не вмочила.

– Пляшечку.

– Вибачте?

– Це – пляшечка. Бо пляшка – значно серйозніші об'єми. Бог із ними, не в алкоголі річ. Коли я кажу про складену компанію, маю на увазі – ми з вами мило спілкувалися. Одна людина говорить, інша – слухає. Такий формат. Згодні?

– Буває, – кивнула Юля, печально поглянувши на багажну стрічку, що ніяк не хотіла ожити. – Ви скидалися на оптиміста. Я ще здивувалася, нині нечасто таких зустрінеш. Хоч ніби надії побільшало...

– Надії? Про що ви, Юлю? Про яку надію?

Котя говорив пошепки. Але його природний густий бас навіть так не звучав тихіше. Пасажири, котрі стояли неподалік, нервово озиралися. В очах читалося невдоволення.

Стогов у край рідко їздив маршрутками. Задоволення з дзвіниці затятого автомобіліста сумнівне. Коли все ж доводилося, ловив на собі сповнені неприхованої ворожості погляди щоразу, коли говорив у салоні по телефону. Майже завжди довкола мовчали. Але тотальний осуд Котя відчував фізично, ніби навалювалося щось важке й задушливе. Дуже схоже почувався й тут. Іноді Стогову здавалося: заважає всім настільки, що народ лише чекає команди, аби валити цього нахабного басистого бугая.

Хоч Коті більше подобалося, коли називали *велетнем*.

Особливо – вороги та жінки.

Юля, випадкова знайома, попутниця, мініатюрна шатенка, не квапилася з відповіддю. Тож Стогов повів далі, заводячись більше, бо вкотре зачепило наболіле.

– Ви звернули увагу, що сьогодні вчасно полетіли всі, крім нас? Наприклад, громадяни держави Росія, якщо ви помітили, пройшли на свій літак без запізнення. Ще й махали нам ручками. Типу – щасливо лишатися, хохли, до побачення. Помітили, скажіть – помітили?

– Господи, нічого такого не бачила!

– Бо не звернули уваги! А суть справи й корінь зла в тому, Юленько, що громадяни України ніколи, ні-ко-ли не відлітають, не від'їжджають та не прибувають нікуди вчасно!

– Весь світ проти нас, ви хочете сказати?

– А! – відмахнуся Котя. – Ми самі проти себе! Нехай, нехай так: десь збій у системі... Хоча системи насправді не існує, але дамо їм шанс мати щось системне...

– Кому?

– Їм. Ось їм.

Стогов кивнув управо, укотре за час їхнього знайомства звертаючи увагу супутниці на непоказного чоловіка у джинсах, кросівках та сорочці поло. Поряд із ним стояли огрядненька коротко стрижена жінка й дівчинка-підліток. Вона не знімала темних окулярів навіть у салоні літака й тут, чекаючи з батьками на багаж, так само закривала ними очі.

– По-моєму, ніхто, крім вас, його не впізнав, – зазначила Юля. – Якби ви не сказали, я так само не мала б поняття, хто це.

– Правильно. Бо він нечасто світить таблом у телевізорі. Але в парламенті, я вам уже казав, цей народний депутат вирішує значно більше, ніж оті всі клоуни з підвішеними язиками на різних телешоу.

– Ох, Костю, чого причепилися до людини... Він так само, як усі, терпляче чекав в аеропорту. І зараз не пішов без черги чи якимось інакше. Стоїть людина, сопе у дві дірки, страждає разом із усіма. Може, він демократ...

– Ага! Він, наскільки я знаю, без поглядів.

– Так не буває.

– Буває, – упевнено кивнув Котя. – І є. Сидить на таких темах, що дружать із ним і демократи, і ті, хто навпаки. А він, як розумне теля, смокче у двох маток! Єдине, чого не міг передбачити – ось цього. Що йому разом із народом доведеться нудитися понад п'ять годин в аеропорту! Між іншим, ви в курсі, що парламент ще не на канікулах? Ніби працює. А цей кекс – чому тут? Написав за свій рахунок? За сімейними обставинами? Чи когось попросив, аби проголосували замість нього за щось непринципове для його гаманця? Ось чому я їх ненавиджу. Усіх. І про зіпсований настрій – туди ж.

– Тобто?

– Поки я пропивав залишки євро в грецькому аеропорту, а ви на мене терпляче дивилися, Юленько, усе було добре. Я знав: в однакових зі мною поганих умовах сидить і вислуховує щось від жінки он той народний обранець. Що мені треба для щастя? Долетіти, м'яка посадка, пройти паспортний контроль, отримати багаж. У мене там лише сумка, Юлю. Футболки, шорти, капці, плавки й сувеніри. Міг узяти барахло з собою, ваги вистачало. Ні, вирішив здати в багаж. Чого простіше – видати його відразу, швидко, як це відбувається всюди в Європі? – Тепер уже не стримувався, говорив на повний голос, обурення нагадувало стихійний вуличний мітинг. – Ні! Ти прилітаєш в Україну, до міжнародного аеропорту, це – вікно держави, її візитка картка! І ось ти стоїш, уже скоро, як годину, чекаєш на свою нещасну сумку. Скаржитися нема смислу! Бо нема куди, нема кому й нема на кого!

Юля приклала пальчика до вуст. Котя нахмурич чоло, але так само торкнувся губів пучкою.

– Я звикла, – мовила вона тихо. – Між іншим, за кордон літаю у справах часто, не лише на відпочинок. Чесно кажучи, така затримка рейсу на моїй пам'яті перша.

– І я не пригадую нічого схожого, – легко погодився Котя. – Бачте, ви мене погано зрозуміли. Напружили не ті п'ять годин пустого

сидіння в Іракліоні. Самі ж помітили, настрій у мене був усе одно чудовий. Бісить ось це, Юлю: хоч затримуються літаки, хоч прилітають вчасно – багаж у сраному Борисполі мусиш усе одно чекати го-ди-ну! Ніде у світі такого нема!

– Ви всюди були?

– Багато де, – Котя говорив серйозно. – Я ж мандрівник, ви знаєте. Бізнес мій, оці інтернет-магазини, він для чого? Щоб давати мені змогу бувати там, де хочу. На Криті, до речі, я вже був. То так, зірвався, особисті обставини, треба було кудись забратися геть на тиждень. Хай дехто від мене відпочине...

– Це я вже чула. Як і ваші нарікання на свою країну.

– Ніхто не нарікає, Юлю, – він знову почав заводитися, та, глянувши довкола себе, укотре стихив голос. – Навпаки, ви ж чули. Я найбільший оптиміст. Бо досі тримаю в Україні бізнес і не виїхав звідси. А в мене з десяток тільки близьких друзів уже перенесли офіси до Польщі, Чехії, Словаччини. Ха, одному нашому навіть у Кишеневі простіше, ніж у Києві! Знаєте, чому?

– Ні. Звідки...

Котя скрутив дулю, поворушив великим пальцем. Юля зітхнула.

– І що ця фігура означає?

– Ось такий у друга там прибуток. У Києві – те ж саме. Для чого забрався звідси? Бо в Молдавії чувак стільки *заробляє*. Вище нуля, та мужик звик і думає про перспективи. А тут, Юлю, у чувака стільки *лишалось*. Відчуваєте різницю? Менти, податкова, невідомо хто, але теж дай, пожежники – і аж туди! – він знову кивнув у бік втомленого депутата. – Молдаванам теж не цукор. Просто в них, каже, перспектив усе одно більше. Країна хоч як націлена на Захід.

– Ми теж... ніби.

– Отож, ніби, – Котя знову відмахнувся. – Я теж кажу нашим пацанам, аби не тікали, не згорталися, ще потерпіли. Може, як оті упирі восени все підпишуть, що треба, доведеться не так тиснути. Хоч якісь правила намалюються. Пацани не вірять. Одного ось недавно запаяли в СІЗО, на Лук'яна.

– Лук'янівське...

– Воно. З лютого там упрівав. Закрили, як завжди буває, ні за що. З кимось не поділився чи когось не того підтримав грошима... Знайомі в мужика є скрізь, досить круті. Я адвоката підкинув, шкільний товариш. Той розкрутився, ніби наша брала. Коли хоп – знаходять захисника з проламаним черепом.

– На смерть?

– Живий. Говорити наново вчиться. А так нічого. Менти кажуть – гопота. В адвоката – розряд з бойового самбо, ми разом із ним колись займалися, то так, до слова... Поки іншого знайшли... – Котя безнадійно махнув рукою, даючи зрозуміти, що далі нема, про що говорити. – Коротше, чоловік викупив себе з тюрми за гроші, за третину більші від початкової суми. Ще заплатив, аби справу закрили швидше. З криміналом же на кордон не випускають. Отак і виїхав. Утік, драпонував, уважайте, в одних трусах. Це так реалісти роблять. Песимісти не чекають, поки їх запаяють на нари, виводять бізнес та бабло вже. Раз я ще працюю в Києві, значить, Юлю, я поки оптиміст.

Щойно промовив це, як багажна стрічка здригнулася, поволі рушила.

Хтось заплескав у долоні. Почин підхопили. Юля так само не стрималася. Котя іронічно посміхнувся кутиком рота.

– Не минуло й півроку. Побачите, нам із вами зараз не пощастить.

– О, Господи! Тепер чому? – Юля сплеснула руками.

– По-перше, багаж може бути з попереднього рейсу...

– Там же написано, читайте – з Іракліона!

– Ви теж читайте. Поруч іще один. Не факт, що наш буде першим. Навіть якщо так, є ще по-друге: наші з вами торби впливуть останніми. А отой кекс свої отримає раніше за всіх! У-у-у!

Розчепірівши два пальці, Котя замахнувся в бік депутата, хоч той навіть не знав, що привернув чийось особливу увагу.

Пройма багажного віконечка вивергнула перші речі.

– Хоп! – вирвалося в Стогова.

Назустріч повільно пливла його сумка.

Юля знову заплескала в долоні – далі, не наступним, але через дві валізи, рухався її чемодан.

– Усе буде добре, – задоволено сказала вона.

Коли вийшли в задуху ночі, Котя втретє за останніх десять хвилин набрав номер, повторивши одне й те саме:

– Ну, так ти де?

Юля рухалася поруч, та вони вже попередньо попрощалися, подякувавши одне одному за компанію, обмінявшись телефонами, аби потім домовитись перетнутися десь на Майдані й випити кави. Зараз Стогов відчував шалену втому. М'язи боліли, лещата стискали скроні, дихалося важко. Так завжди бувало, коли Котя більше двох годин нічим не займався – його виснажував навіть короткий період бездіяльності. П'ять в аеропорту, більше двох – у літаку, майже година – в очікуванні багажу – для нього занадто. Явний передоз байдикування.

Назустріч неквапом сунув джип, Котя впізнав своє авто, махнув рукою. Машина проїхала трохи далі від терміналу, пригальмувала. З водійського місця, лунко хряснувши дверцятами, вийшла, точніше – випурхнула струнка, коротко стрижена білявка в мокасінах, мішкуватих штанах-мілітарі з безліччю кишень та кишеньок, кругленькі груди під білою футболкою нічого не тримало.

– У мене гроші скінчилися! – вигукнув Котя замість привітання. – Узагалі диво, що ти вже тут!

– Нічого чудесного, Стогов. Лише Інтернет, – сухо відповіла білявка. – Перевірила, на сайті аеропорту ще зранку повідомили про затримку вашого рейсу. Хоча диво таки зафіксоване.

– О! Це яке? Небо впало на землю?

– Гора прийшла до Магомета, – відрізала дівчина. – Сама собі дивуюся, як знайшла час та натхнення доїхати сюди серед ночі. Нормальні люди сплять.

– Так ми ж ненормальні! – Котя широко всміхнувся.

– Ти ненормальний, Стогов, – відрізала білявка. – І мені це набридло. Сам знаєш.

– Хіба тижня тобі не вистачило, аби відпочити?

– Більш ніж досить. А ще я багато думала.

– З чим тебе й вітаю.

– Дякую. Ти відпочив?

– Знаєш же сама, це не для мене. Пробухав тиждень, як не в себе. Так і час пролетів.

– Можеш бухати далі, Стогов.

– Так, спокійно. Хіба ми не...

– Ми – не! – білявка, не стримавшись, навіть тупнула ногою. – Я приїхала сюди сказати вам, Костянтіне Романовичу, що ви – мудак! Можете додати до своєї колекції розлучень друге! Аби закрити тему тут і тепер: живи у своїй квартирі, машина – моя. Ось такий у нас із тобою розподіл майна, Стогов.

Котя пустив сумку на асфальт.

– Може, ну його? Удома поговоримо?

– Уже. Я все сказала. Є що – додай.

Котя видихнув, відчуючи легкий перегар від випитого кілька годин тому віскі.

– Пішла ти, – це прозвучало беззлобно. – Додому довези, для чогось же приїхала. І спи потім, де хочеш і з ким хочеш.

– Ти, Стогов, спиш, із ким хочеш, краще за мене! – білявка розвернулася, сіла в машину. – Бач, таксі тут повно! Сам доїдеш!

Хряснули дверцята.

Джип рвонув із місця різко, коли вивертав на трасу – ледь не зачепив найближче «шевроле».

– Хоп, – промовив Котя, проводжаючи втрачене авто поглядом, у якому не читалося смутку, розпачу, лише зосередженість на розв'язанні раптової проблеми.

Поруч кахикнули – підійшов інспектор зі смугастим жезлом, котрий весь цей час стовбичив неподалік. Недбало кинув руку до козирка, потім цю ж саму правицю простягнув Стогову. Стиснувши її,

Котя відчув опір, міліціонер виявився сильним. Чекав якихось слів. Але той знову козирнув, мовчки запропонував цигарку.

Прилуцькі.

Котя не кутив такі. Але з ввічливості пригостився, підпалив від простягнутої дешевої запальнички.

– Проблеми?

Поруч стояла Юля, однією рукою тримаючи за ручку клітчасту дорожню валізу.

– Нема, – пробасив Котя.

– Мало того, що все чула. Ще й бачила. Куди підкинути?

Тим часом інспектор відійшов – затріщала рація біля плеча. Провівши поглядом і його, Стогов повернувся до Юлі. Перепитав, бо справді пропустив повз вуха, зайнятий іншими думками:

– Що?

– Я з машиною. Тут, на стоянці. Тепер зрозуміли, чому не пила з вами?

Котя підхопив сумку, закинув на плече.

– Не та ситуація, аби відмовлятися. Ви чуйна людина, Юленько. Знаєте, для чого я з шістнадцяти років сів за кермо? Аби знайомитися. Підсадиш у машину прекрасну незнайомку, і нам завжди по дорозі.

– Тільки нічого собі не плануйте, – тут же попередила вона. – Ми не в кіно, Костянтіне, і на брудершафт поки не п'ємо.

– До чого тут кіно, брудершафт, пити?

– До того. У фільмі я б лишилася з вами на ніч. Або – завезла до себе. Уранці ви б принесли мені каву в ліжку, облили гарячим, ми з цього б довго сміялися. Тоді поїхали б кататися, забули про справи на кілька днів, говорили, говорили, говорили... У житті я підкину вас до під'їзду. І не гарантуватиму, що найближчим часом ми зустрінемося. Хоча з вами цікаво.

– Правда?

– Чиста. Самі ж називаєте себе оптимістом. Так вам куди?

– Оболонь, район набережної.

– Тим більше. Мені по дорозі, у бік Лугової. Їдемо чи стоїмо?

«Не найгірше завершення дня, – подумав Стогов, ставлячи сумку в чужий багажник. – Чи, як буде точніше, початок нового. Друга ночі, з гаком».

Звір шкірив зуби.

Що то за хижак, Сірий не розібрав. Бачив за кілька кроків від себе роззявлену пащу, усередині якої не було язика. Лише ікла. До єдиного довгі та гострі. Вищир виглядав загрозливо й мусив би налякати. Особливо вкупі з риками, короткими й лютими. Загрозливі щелепи ставали ширшими або вузкими залежно від того, як супротивник грав м'язами.

Сірий розумів – зараз треба зібратися й викинути зайве з голови. Та все одно, щойно побачив ворога, зтявся дізнатися, коли боєць набив собі на грудях татуху у вигляді розкритої хижацької пельки. До того, як почав качатися, чи вже потім, коли перетворив м'язи на тверді бугри.

Мабуть, усе ж таки після. Спершу накачався та освоїв правила бою. Далі – обізвав себе Звіром, коротко й страшно. І аж тоді вирішив прикрасити старанно виголені груди гострозубим малюнком на всю ширину.

Щойно на очах у Сірого та інших, котрих у цьому підвалі зібралося зо два десятки, Звір зламав щелепу своєму третьому супротивнику. Перші двоє, виставлені проти нього, повелися мудріше. Принаймні так уважав Сірий. У широкі чорні зіниці татуйованого бійця він зміг зазирнути тільки тепер, коли настала його черга виходити на ринг. Але мав досить досвіду, аби не по очах визначити: Звір накачався амфетамінами, не бачив країв, вимкнув гальма. Зараз це був убивця, причому – найгірший з усіх, про яких Сірий міг чути та яких міг знати. Такий був готовий забити на смерть будь-кого, наступного дня навіть не згадавши про це. Якщо супротивник ліг, уже не важливо, живий чи мертвий. Валяєшся біля ніг – значить, переможений.

Тож Сірий обрав для себе таку ж тактику, що й двоє попередників, котрим удалося уникнути сильних травм, уберегтися від каліцтв і, за великим рахунком, урятувати життя. Пацанові, якому Звір

розкришив щелепу, навряд чи дадуть грошей на лікування. Погоджуючись на двобій, результат якого відомий наперед, як і переможець, Сірий нічого не підписував. Вистачило усної домовленості: треба вийти на ринг, протриматися проти непереможного Звіра стільки, скільки вийде, отримати кілька плюх, бо інакше бій вийде несправжнім, та отримати на виході сто баксів.

Сірий не знав, мало це чи багато. Напевне, чимало, бо вже майже рік кілька разів на тиждень їздив битися за гроші туди, куди скаже старший. Платили зазвичай дві сотні гривень, інколи – три, але й особливої роботи не вимагали. Махатися – голосно сказано. Здебільшого їх привозили на якусь точку, аби стояли, нікого не пускали, блокуючи входи до різних будівель чи на території забудов. Якщо почнеться колотнеча, можна пускати в хід руки, ноги, часом роздавали кастети. Міліція зазвичай товклася неподалік, але – саме товклася, гуртувалася, кучкувалася, тупцяла. Декого з ментів Сірий за цей час уже пізнавав, і вони вже навіть віталися за руки, коли десь заварювалася чергова каша.

За що й проти кого він виходить, Сірого ніколи не цікавило. Вони з пацанами майже не обговорювали це. Хіба коли десь таки вдавалося прикласти комусь із розгніваних лохів у голову, ділилися враженнями й показували одне одному удари, відтворюючи кожен свій подвиг. Вистачало отих двох сотень на півдня, інколи – на день роботи й розуміння: лохи виступають проти законної влади та підтримують педерастів за американські гроші.

Наприклад, люди обрали в парламент нормального мужика. Але Америка проплатила, аби замість нього закони приймав чи то реальний гомик, чи – такий, котрий робитиме те ж саме на користь усяких підорів. Коли в них нічого не виходить, бо народ не такий дурний, вони за бабло збирають натовп, щоб силою змінити результати на свою, педерастичну, користь. Ось тоді треба втручання нормальних людей, таких, як Сірий, для забезпечення громадського порядку, бо міліції, виявляється, на всіх не вистачає.

Або – охороняти будівництво. Йому це подобалося більше, ніж стовбичити десь поряд із установою, та й зрозуміліше. Адже одні стараються, вкладають грубі гроші, створюють робочі місця. Сірому подібний розклад узагалі виявився неабияк близьким. Черговий мамчин співмешканець, з яким познайомився, удруге повернувшись із колонії по амністії, пахав на таких ось будівництвах. Для чорнороба то був чи не єдиний спосіб хоч щось заробити, щоб не сидіти на жінчиній шиї чи йти красти. Усе зашибись, робочим конячкам є, за який хер купити хліба, макаронів, ковбаски та випити вдома після трудового дня. Не жебрати ж, чесне слово! І бач, знаходяться розумники, котрим хтось проплатив, аби збиралися під парканами й волали про нібито незаконність забудови. Ясно, що таку братію треба гнати – чим далі, тим краще.

Їздити на такі акції Сірому подобалося ще й через можливість побуцати київських лохів, а не лише полякати, поголивши голову й скорчивши грізну пику. Серед ночі, зазвичай під ранок, старший давав команду, і броварські пацани носакми, кастетами й ланцюгами змітали табори протестувальників за десять хвилин. Сірий належав до групи, яка хотіла, аби лохи ще трошки огризалися – так цікавіше. Можна потім кричати про провокації. Та, відпустивши гальма, ламати руки й вибивати зуби. Хотілося давати собі волю, недарма ж вони тренуються щодня у своїх залах.

Сірого якось навіть показово загребли менти. Кийком по ребрах перепало тоді не по-дитячому. Ніхто не вибачився, мусори не вміють вибачатися. Але на той час Сірий зрозумів: утручання міліції мало виглядати правдоподібно. Усе знімало телебачення, потім бачив кадри з собою – доказ того, що правоохоронці ні для кого не роблять винятків, затримуючи всіх без розбору учасників бійки.

Удалося Сірому навіть побути секунд двадцять телезіркою. Мамка потім раділа за нього три дні, бо всі сусіди бачили *дитину* в новинах. Значить, вийшов не просто із зони – пішов у люди, інакше броварського хлопця по телевізору б не показали. Ще й підписали – Олег Сіренко, потерпілий. Справді, терпило – обурювався на камеру,

як допомагав міліції наводити порядок, бо свідомий громадянин та завжди проти всяких незаконних дій. Це ж отой, хуліган із довгими патлами, пшикнув йому в лице з балончика. Потім, коли їх відпустили, потиснувши руки, і всі пішли пити пиво, пацани напівжартома нарікали: мілко плаваєш, Сірий. Міг би сказати – той патлатий підор кидався з ножем. Ментам же нема різниці, що підкидати таким, – балончика, ножа, пістолета чи гранату. Треба буде – знайдуть під ліжком вибуховий пристрій, скажуть – готувався підірвати пам'ятник Леніну біля Бесарабки, бо націоналіст, бандерівець і фашист. Ненавидить історію своєї країни та хоче помститися. Кому, за що – нема різниці. За вбивство їхнього Бандери, чого ж, таку справу менти цілком здатні розкрутити.

Але все ж таки сто доларів за вихід проти Звіра – гроші значно більші, ніж триста гривень за підбите око розумника, котрий називає себе громадським активістом.

Сірий щиро шкодував, що така лафа, як зараз – дістати в писок за сто баксів, випадає нечасто. Нагода опинитися на рингу взагалі випала раптово, і він уважав її усмішкою Фортуни. Збирався інший боєць, досвідченіший, трохи старший за віком. Та кілька днів тому, виїхавши з групою на акцію розганяти черговий підорський мітинг, здуру нарвався на кількох футбольних фанатів. Цим по барабану, з ким битися, з ментами чи спортсменами. Сірий, почувши про таке, довго матюкався. Не чесно, коли троє ганяють одного по дворах.

Нічого, тих ультрасів ніби вже випасають по Києву, є шанс поквитатися, і дуже кортіло поїхати з пацанами, аби почухати кулаки. Сірий сам любив футбол, тож уважав – справжні вболівальники не повинні підтримувати різних лохів, котрі порушують громадський порядок усякими бандерівськими гаслами й доводять, що його, Сірого, дід воював із фашистами дарма. Краще б узяв автомат і стріляв у радянських солдатів, нехай німецькі загарбники панують на нашій землі.

І все ж, якби товаришеві не зламали зап'ястя, він не порадив би старшому замість себе Сірого.

Тепер сто доларів у нього в кишені. Якщо, звісно, не буде дурним та вийде з бою вчасно й з мінімальними втратами. Щоправда, бакси все одно віддадуть, пообіцяли. Люди тут солідні, уміють тримати слово. Але дати себе скалічити сильніше, ніж це можливо у звичайній вуличній бійці, означає викинути на лікарню всі зароблені гроші.

Нема дурних.

За десять хвилин можна заробити стільки ж, скільки за три-чотири акції. Їх, на жаль, не щодня возять на акції. Пощастить – пару разів на тиждень. Сотня доларів із огляду на це виглядала солідним капіталом, який треба зберегти по максимуму.

Підтягнувши спортивки, Сірий кілька разів підстрибнув на рингу й теж закричав, наслідуючи манеру Звіра. Попри те, що перемагати не збирався, та й не мав такої змоги, усе одно хотілося бодай трошки запам'ятатися публіці. Глядачі, переважно – молоді, до сорока, солідно вдягнені чоловіки, підбадьорювали бійців закликами, пересипаними беззлобними матюками. Хтось свистів у два пальці. Серед них було кілька дівчат, схожих чи то на дешевих коханок, чи на дорогих, із претензіями, проституток. Ці верещали від захвату, дивлячись на могутнього Звіра, котрий грав на публіку м'язами та гарчав у відповідь, плескали в долоні, а дехто навіть перекрикував мужчин, волаючи:

– Убий його! Убий! Порви, красава, порви!

Нарешті рефері, у мішкуватому дорогому спортивному костюмі й білих «найках», дав сигнал.

Сірий набичив голову, виставив зігнуті в кулаках руки перед собою, зігнув ноги в колінах. Приготувався – і розпрямив, спружинивши, стрибнув убік, коли Звір із ревом понісся просто на нього по прямій.

Крутнувся на п'ятці.

Розвернувся, зробив кілька кроків.

Ударив.

Сірий пірнув під стрімкий кулак, відразу скочивши подалі, ближче до кутка рингу. Зиркнувши на розжарену публіку, заплющив очі, загорлав на всю силу легенів. А тоді зробив те, що задумав від самого початку.

Узявшись зігнутими пальцями за верхній край своєї футболки, з силою рвонув, намагаючись розтяти навпіл та відкинули клапті в різні боки.

Майже вийшло. Комір тріснув, тканину вдалося порвати до пупа. Далі не вийшло, знизу натяжка слабша. Довелося сіпнути ще раз, це забрало додаткову секунду.

Звірові цього вистачило, аби кинутися вперед та гарматним ударом умолотити Сірого в кут між канатами.

Падаючи, Сірий за інерцією тягнув у різні боки шматки футболки. Ефекту не вийшло, дрантя теліпалося на тілі клоччям, і лише досвід вуличних сутичок урятував від наступного удару – Звір збирався наступити згори ногою йому на голову. Не перестаючи кричати, Сірий покотився незграбним колобком, дивом вирвавшись із пастки. Коли зрадив, що обійшлося – заволав тепер уже не для куражу, а від сильного та різкого болю. Звір, скориставшись моментом, сильно копнув його носом під зад, нижче сідниць, і Сірий зрозумів, як воно: бути футбольним м'ячем.

Далі вже рачкував. Спробував розпрямитися, та Звір рухався за ним і не дав – тепер копнув під низ, цілячи в живіт, і удар перекинув його на спину. Третій прийшовся в бік, по ребрах. Сірий не соромився кричати, бо запідозрив – одному ребру точно капут. Розуміючи – Звір хоче просто затоптати ногами, він зібрав останні зусилля, вивернувся від чергового удару та нарешті звівся на рівні.

Дрантя далі теліпалося, мов облізлі крила. Сірий скинув залишки футболки, жбурнув у Звіра, ніби так можна було його здолати. Той відкинув від себе шмаття й посунув уперед, явно намірившись завдати противнику більшої шкоди, ніж пошкоджене ребро. Голова трохи крутилася, однак загрозу перед собою Сірий бачив чітко. Уже

не горлав. Знову набичився, стиснув зуби та перейшов у свою першу та, як підозрював, останню контратаку.

Або йому таки вдалося вдарити Звіра, знайшовши шпарку в обороні, або той сам дозволив стукнути кулаком просто всередину роззявленої татуйованої пащі.

Бо відразу влупив сталевий молот, в очах потемніло. Падаючи, Сірий міг думати лише про одне – треба згрупуватися, прикрити череп, живіт та яйця й вірити – рефері не душогуб, не дасть Звірові добити його.

Вуха ніби враз заклало товстим ватяним шаром, крізь який линуло:

– Уставай! Уставай!

– Добий! Добий!

Був іще один удар, ззаду. Не сильний, не смертельний, його просто копнули, вимагаючи підводитися.

Нема дурних.

Сірий заплющив очі й дочекався-таки фінального свистка. З рингу його вивели попід руки.

Уже на вулиці, хитаючись, трусячи головою та намагаючись розігнати світлу крупу перед очима, попросив старшого вставити цигарку в рота й дати підкурити.

Руки ще трусилися, у голові гуло, а ребро боліло при найменших рухах так, що не лишалося сумнівів – зламане, таки не вберігся. Затягнувся, випустив дим, не виймаючи цигарки. Навчився цьому в колонії. Курити, не виймаючи рук із кишені, уважалося там особливим шиком. Те, що відсидів двічі, спершу – за крадіжку, по малолітству, потім – за бійку, під час якої смикнув чорт показати ножа, вважав своєю перевагою. Життєвий досвід, як не крути. Нинішній перелом – усе ж невелика плата за можливість отримати сто доларів. А зону вважав реальною можливістю відкосити від військового призову. Іншого шляху, ніж до війська чи в тюрму, Олегові Сіренку після закінчення Броварської середньої школи не

відкривалося. І ту скінчив за програмою, яку викладали тюремні вчителі.

Усе ж таки життя – штука, улаштована правильно, підсумував він, затаючись знову. Ким би став, відбувши службу? Хіба подався б у менти, туди зараз брали всіх без розбору. А бути ментом недобре. Не те саме, що вітатися з ними, коли охороняють тебе під час акцій. Щойно ж вийшов за амністією й відсвяткував двадцять років, відразу запросили до спортивного клубу. Саме по собі ходіння в спортзал – не робота, за неї не платили. Та Сірому сподобалося інше: їх, простих та нормальних пацанів, залучали до реальної охорони порядку на київських вулицях. А ось за таке давали грошей.

Скласти, що капає за місяць, так нічого собі. Виходить мінімальна зарплата в гіршому разі. У кращому вдається піднімати навіть більше. І головне – бонуси, так старші називали горілку й траву. Належалися вони не завжди, лише коли передбачався гарячий вихід.

Таких намічалось чим далі, тим більше.

Сірий не шкодував.

Знати б, чий це будинок, із бійцівським рингом у великому підвалі.

Запитав. Почув – не твоє діло. Загалом правильно, його не стосується. Хоча все одно цікаво.

Уже потім дізнався, зовсім випадково – там якийсь перець із податкової власник.

І десь за маєтком, у глибині парку, тигр у нього живе. Амурський. З тигрицею, аби не нудився.

Коли господарів нема, звірів випускають гуляти. Спеціально навчена людина живе у флігелі. Ніби з цирку дресирувальника перекупили.

Московського.

Пізніше, обговорюючи це з подругами, Алла дозволила переконати себе: усе сталося не через розбиту пляшку.

Насправді, цвірінькали дівчата, до розриву йшло. Просто Ігор шукав привід, і тут дуже вдало лягли карти. Не було б того випадку, неодмінно виник інший, навіть дуже скоро. Ще й назвали Аллу козою, бо не помічала, що відбувається. Її взагалі частенько називали козою, хоч це й не її персональне прізвисько.

Поняття не мала, хто з подруг першою запустив у їхнє коло словечко-паразит. Не дражнилися, уживали його на адресу одна одної беззлобно. Та й не розуміли до пуття вкладеного в оту «козу» глибинного змісту. При бажанні пояснювалося значення так: дівчина, котра забила собі голову дурним і вперто не бажала того розуміти, через що знаходила непотрібні проблеми на власного носа. Трошки довго. Зате – по суті.

Ще вони називали одна одну на прізвище. Спершу різало вуха. Потім звикла.

Коли в них на Борщагівці відкрився новий магазин косметики й парфумів із мережі «Diana», Аллу взяли консультантом. Назвавшись, отримавши фірмовий бейджик зі своїм іменем по центру, усе одно в перший день здригнулася, почувши: «Дорош, ходім обідати!» Спершу вирішила – то дівчата так шукають спосіб, як розрізнити одна одну: до неї тут працювало вже чотири Алли, включно з керуючою. Та згодом зрозуміла: це, укупі з «козою», спосіб створити щось схоже на закриту жіночу спільноту, лише для втаємничених. Звикла й до такого.

Як і до постійного повчання розлучених. Більша половина їхнього суто жіночого колективу вже встигла побути одруженою. І за першої ж нагоди починали під різними приводами відмовляти подруг, котрі ще не встигли, від цього зовсім непотрібного, зайвого та обтяжливого статусу. Одностайність розведених виявилася такою, що

двоє колег, котрі мали чоловіків, змушені були триматися від решти осіб. Одна з касирок виявилася не просто одруженою, а й щасливою в шлюбі матусею двох діточок. Вона жила поруч, і чоловік регулярно заходив за дружиною під кінець робочого дня. Віта Залевська, котра мала найбільший із усіх досвід, бо у свої тридцять встигла одружитися двічі, час від часу говорила іншим, озираючись на пару:

– Він гуляє, дівчата! Він точно гуляє! Совісті нема, ясно. Але комфорту від гульок так само, я відповідаю! І щоб не мучитися, отак за нею бігає! Очі замилює, можете мені повірити. Ну хто за жінкою просто так заходить на роботу?

Логіка досвідченої Залевської виглядала залізною, непробивною й абсолютною. Тож колектив після інтенсивного промивання мізків у такий спосіб починав щиро жаліти нещасну. Та ж не розуміла причини такого співчуття. Окремо від колективу не трималася, просто мала вдома інші справи, через те не відзначала з усіма календарних свят, не виїздила на корпоративи, час від часу влаштовані фірмою, і, звісно, не збиралася разом із дівчатами на пікнік.

Табу на мужчин у їхньому, як говорила Залевська, майже закритому жіночому клубі не було. Навпаки, чоловіча компанія віталася. Проте тривалими стосунками тут похвалитися ніхто не міг. На їхньому фоні Алла Дорош часом відчувала себе білою вороною – зі своїм Ігорем зустрічалася вже майже півроку.

Про наміри щодо себе не знала. Розпитувати не наважувалася, бо товариство не радило – зазвичай *мужики* бояться таких запитань, стають підозрілими, і коли все одно доведеться розлучатися, матимуть привід звинуватити в цьому *бабу*: мовляв, надто прискорювала події. Щодо життєвих планів було значно краще. Ігор займався веб-дизайном, працював із прицілом на Захід, уже продав кілька розробок, хай не дуже дорого й не найпрестижнішим клієнтам. Та вірив – усе ще попереду, особливо після того, як українцям скасують візи в країни Євросоюзу.

Налагоджуючи зв'язки за кордоном, Ігор постійно нарікав на бюрократію, яка примушує стояти в чергах за візами замість того, щоб вільно пересуватися світом. Часом хлопець починав розводитися на політичні теми, від яких Алла була дуже далека. Тим більше, він захоплювався, починав оперувати незрозумілими їй прізвищами, поняттями й категоріями, ставав нудним. Хоч загалом не міг похвалитися аж такою комунікабельністю чи фонтаном ідей, коли треба було вийти за межі професійної діяльності. На тонкощах веб-дизайну Алла Дорош не зналася. Вона взагалі слабко уявляла собі, що це таке, знаючи лиш – Ігор зробив їхньому магазину персональний сайт, на її погляд – нічого особливого, але так вони зустрілися.

Можна сказати, знайомством із перспективним молодим чоловіком вона завдячує його професії.

Та й мамі Ігор подобався. Хвалила, казала – позитивний. Ночувати кавалера, звісно, Алла до себе не приводила, у нього так само не лишалася, бо теж жив із батьками. Та разом із командою таких самих облаштував собі офіс зі шкіряним диваном, де по черзі хтось із дизайнерів спав і де в них із Ігорем уперше *було*. Потім це ставалося не так, щоб часто, але й інтервали виходили не надто довгими. Великим досвідом Алла похвалитися не могла. І все ж було, з чим порівняти.

Що можна сказати...

Те, що й дівчатам.

Ігоря цікавив секс.

Проте веб-дизайном він переймався більше.

Алла взагалі здивувалася, коли молодий чоловік згодився виїхати на шашлики з нагоди Дня Незалежності, бо святкувати будь-що не дуже любив. Не просто погодився – узявся все організувати, купивши м'ясо та власноруч замаринувавши шашлики. Аллі навіть стало приємно: змінила думку про свого хлопця в кращий бік, не підозрюючи про його якісь інші, крім дизайнерських, таланти.

Чомусь їй здалося тоді – відбудуться оглядини. Не такі, коли ходиш одне до одного в гості й чемно вітаєшся з батьками. Справжні оглядини, при подругах. Десь глибоко в душі Алла вважала: її колегам просто не пощастило в особистому житті і потрібен власний позитивний приклад розвитку стосунків. Не одружена касирка, матір двох дітей, за якою регулярно заходить чоловік, – та *вже* мала родину, влаштовуючись на роботу. Ні, вважала Алла, чоловіки, звичайно, народ непевний, багато в чому завинили перед жінками. І все ж таки мусять траплятися винятки, які завершуються нехай не до кінця щасливими, зате, що важливіше, стабільними шлюбами.

Хтось колись сказав: абсолютне щастя – прикметна риса ідіотів.

А ось стабільність значно краща за хвалені європейські дороги.

Слухаючи час від часу розмови про те, чому Україна під осінь повинна нарешті зробити перший серйозний крок до європейської родини – так, пафосно й урочисто, це звучало звідусіль, – Алла чомусь найчастіше чула про автошляхи. Ніби широка рівненька асфальтована траса є отим самим головним досягненням цивілізації. Можливо, і так, міркувала Алла, та всі, хто повертався з якоїсь із європейських країн, про дороги говорили менше. Точніше, зовсім їх не згадували, натомість із заздрістю переповідаючи, як там усе спокійно, розплановано, виважено, вивірено й по-хорошому стабільно. Це тут, удома, суцільні нерви та незнання того, що на тебе чекає завтра.

Пояснюючи собі, чому *зустрічається* з Ігорем і хоче визначеності в стосунках та перспектив, Алла назвала ключовим для себе слово «стабільність», бо її хлопець, нехай на перший – та й на другий, третій та інші погляди, будьмо чесні! – був прикладом класичного зануди з тупеньких комедій. Вона бачила інший бік такого занудства – Ігор прогнозований. Знає, що буде з ним завтра, де опиниться за тиждень, чим займеться за рік. Любив розплановані дні, зрозумілі зв'язки, чіткі та конкретні домовленості.

Може, з ним не так весело, як, напевне, має бути в компаніях. Затє – надійно й чомусь спокійно.

Мама назвала Ігоря *позитивним*.

З її вуст це вища форма похвали.

Матері Алла звикла довіряти. І у свої двадцять чотири слухалася її. Хоч підсвідомо розуміла – час вже навчитися не озиратися на батьків, приймаючи хоч якісь, бодай невеличкі, нехай навіть помилкові, але – самостійні рішення. Тож материнське визнання багато важило для молодой жінки. Через те, коли все сталося, з усіх сил гнала думку про те, що мама могла помилятися стосовно позитивності Ігоря Лященка.

Але думка «*ясамавинна*» щоразу переважала, з часом перетворившись на стійке переконання.

Напередодні він вирішив прийти до них і особисто замаринувати м'ясо на шашлик для пікніка.

Батьки, Світлана Русланівна й Петро Семенович, цього року втілили давню мамину мрію – купили дачу. Точніше, то був старий будинок у Биковій Греблі, за два десятки кілометрів від Білої Церкви. До села не ходило нічого, треба було просити водія маршрутки зупинятися на трасі в потрібному місці. Потім теліпати пішки зо два кілометри. Ані маму, ані тата це зовсім не переймало. Навпаки, бачили позитив у тому, що їхня хата була крайньою, коли йти від магістралі, а піші прогулянки завжди корисні.

Там не було нічого з благ цивілізації, крім електрики. Та обидва вирости в селі, і мама ціле літо торочила: ніби повертає молодість. Заплатили недорого, спадкоємці померлої родички збили ціну навіть собі на збиток, аби мати хоча б якусь живу копійку. Мама раділа, що продавці виявилися дуже схожими на алкоголіків чи наркоманів, хоч останніх, за її ж зізнанням, ніколи не бачила й бачити не хоче. З такими важко домовлятися лише попервах. Головне – відкинути інших претендентів й тримати на гачку. Маневруючи тактично, Дороші погодилися на запропоновану ціну, переконалися, що продавці відшили конкурентів, а потім почали м'яко дотискати, показуючи реальні долари як наживку й водночас забалакуючи

обох, змушуючи поступово знижувати суму до прийнятної для покупців.

– Я за такі гроші ще далі ходитиму ногами! – заявила мама, коли обладку нарешті вдалося з успіхом повернути. – Зате маю маєток!

І ось тепер усі вихідні старші Дороші вовтузилися у своїх володіннях, куди Аллу, народжену в Києві, не тягнуло зовсім. Провівши дві доби без душі, ванни та з кособоким сортиром біля городу, згодувавши себе комарам, вона більше не хотіла туди навідуватися. Мама махнула на неї рукою, так і не переконавши нерозумну доцю, що це ж земля. І тепер Алла лишилася вдома сама, сміливо запросивши Ігоря прийти й лишитися.

То мала бути перша ніч, котру обоє збиралися провести разом. Аллі кортіло перевірити, чи правду говорять про якісь дивні, незвичні відчуття, коли прокидаєшся в одному ліжку з чоловіком. Ігор, напевне, крутитиметься, плямкатиме губами уві сні, навіть хропітиме. Аллі чомусь дуже хотілося, аби він хропів – робила б, як мама, затуляючи татові серед ночі носа двома пальцями. Коли поруч сопе й хропе *свій* мужчина, вирішила вона, можна сміливо говорити – ось вони, головні ознаки стабільного життя.

Ігор приїхав із сухим вином. М'ясо та все інше Алла купила й націлилася різати цибулю кільцями.

– Лиши! – зупинив хлопець жестом.

При цьому різко махнув рукою, яка стискала гострий ніж – Ігор саме края свинину на порційні шматочки. Робив це на диво акуратно, навіть, здається, вимірював порції на око із математичною точністю, говорячи при цьому щось незрозуміле про системний підхід.

– Що таке? – запитала здивовано.

– Чоловіча справа, – поважно зауважив Ігор. – Краще відкоркуй вино. Хоча це теж чоловіча справа.

– Цю справу найкраще зробить штопор! – віджартувалася Алла, знайшла в батьковому арсеналі коркотяг, прилаштувала до горлечка

пляшки й спритно впоралася, переможно демонструючи хлопцеві витягнутий корок. – Отак! Бачив?

– Тоді ще одну відкрий, – мовив той, не відволікаючись від м'яса.

– Тобі однієї мало? – здивувалася Алла. – Ти шашлик купатимеш у вині?

– То для нас, – пояснив Ігор. – Біле піде на маринад. Червоне зараз вип'ємо.

– Просто зараз?

– Чого ж. Так веселіше.

За весь час їхнього знайомства Алла вперше почула від Ігоря бодай щось про веселощі. Тому вирішила не цікавитися, чому пити вино в процесі маринування шашлика – весело. Просто впоралася з другим корком, витягла з шафи звичайні, не парадні склянки.

– Піде?

– З чашок теж можна, – легко погодився Ігор, відклав ножа, узявся за пляшку.

Він не витер рук.

Тому не втримав – долоня була м'якою та слизькою.

Пляшка вислизнула, упала на підлогу.

Розбилася, обоє відразу опинилися по різні боки червоної винної калюжі.

– Блін! Зараза! – гаркнув Ігор, ступивши назад – капців не вдягнув, стояв босий, бо так і прийшов, у сандалях, без шкарпеток.

– Обережно! – крикнула Алла, бачачи, як хлопець, на мить утративши рівновагу, ураз поточився й почав хапатися за мийку, аби втриматися на ногах.

Повернувся незграбно й невдало. Нога ковзнула по вину, Ігор гидливо відсмикнув її, при цьому підняв, стоячи тепер на одній. Ще можна було б утриматися, та Алла, як з'ясувалося наступної миті, своїм бажанням допомогти зробила тільки гірше, усе зіпсувавши.

Сіпнувшись до хлопця, хотіла підхопити під лікоть. При цьому сама ковзнула в калюжі, у них була не дуже велика кухня, простір для маневру обмежував стіл. Збоку шарпанина справді нагадувала

дурнувату американську комедію, навіть падіння могло насмішити, і це можна було б потім багато разів згадувати в компаніях та наодинці. Але обом на той момент було не до сміху.

Ігор, намагаючись таки не впасти та втримати рівновагу попри все, пересунув праву ногу вперед і ступив на підлогу.

Просто на гострий зуб розбитої пляшки.

– А-а-а-а-а!

Тепер переніс вагу на п'яту – і таки впав, хвицьнувши пораненою ногою в повітрі, штовхнувши при цьому Аллу. Машинально потягнувшись до небезпечної склянки, Ігор, сидячи у винній калюжі, спробував відкинути її подалі.

Мабуть, таке трапляється раз у житті – незграбно схопивши осколок, хлопець тепер уже розпанахав руку.

– А-а-а-а-а-ййййй!

Алла вклякла, із жахом дивлячись на хлопця. З глибокого порізу на долоні цебеніло, заливаючи аж до ліктя. Права стопа так само кривавила, але ще й змокла у розлитому, тому не розібрати, кров її залила чи червоне вино.

– Алло!

Вона зрозуміла – до неї кричать крізь невідомо звідки виниклий товстий повстятий шар. Крики болю линули здаля, немов Ігор був зараз не за півкроку, на підлозі, а за стіною чи навіть на вулиці під вікном. Від вигляду крові її заціпило.

Алла Дорош боялася крові.

Дуже боялася.

– Алло! Чого стоїш, блін! Чого дивишся?

– Що робити? – запитала тихо й, на диво, спокійно.

– Кров витирай! Бинт, йод, перекис – давай все сюди! Руку давай, руку!

– Руку чи перекис?

– Ти приколюєшся? Поможі встати, кажу!

Обережно, ніби торкалася чогось небезпечного для її власного життя, Алла нахилилася, простягаючи пораненому руку, складену

чомусь човником.

Закривавлена ліва рука стиснула їй зап'ясток. Правою не схопився, бо спирався нею об підлогу.

– А-а-а-а-а!

Це кричала вже Алла. Вона побачила кров на собі, нехай чужу – та враз уявила, що то струменить її власна. В очах потемнішало.

Поточившись, Алла впала просто на Ігоря, не припиняючи кричати й при цьому примудрившись скинути зі столу емальовану каструлю, до половини заповнену м'ясними квадратами й прямокутниками. Посудина впала, стукнувши між ребрами, і ось обоє вже сиділи серед гострих скалок, у калюжі вина, у м'ясі та крові.

Збоку картина виглядала сурово, не інакше.

– Злазь! – кричав Ігор. – Пустити мене! Уставай, Алко, вставай!

– Кров! – вона не стримувала сліз. – Ігорю, у тебе кров!

– Та кров же, зараза! Треба зупинити! Бинт давай!

– Не можу, – Алла не кричала – стогнала. – Мені погано! Коли бачу кров – завжди погано!

– Та потім поговоримо! Пустити, сказав!

Різким рухом скинувши її з себе, Ігор Лященко нарешті підвівся. Рухаючись незграбно, немов немовля, що лише вчиться ходити, спершу рачки, потім, тримаючись за стіну – шкутильгаючи, посунув до ванної. Алла, з огидою струсивши шматки свинини й випроставшись, рушила за ним – попри все, відчувала, що мусить допомогти.

Побачила кривавий слід на підлозі й шпалерах.

Остаточно потемніло в очах.

Зойкнула й зомліла.

...Той день скінчився, неначе в тумані. Ігор так і не знайшов бинта, тому замотав руку однією половинкою кухонного рушника, другою – перетягнув поріз на нозі, зав'язавши першою-ліпшою знайденою мотузкою. Про якесь продовження, звісно, не могло бути й мови. Вони навіть не розмовляли, лиш обмінюючись зрідка порожніми фразами. Ігор привів Аллу до тями, надававши ляпасів

неушкодженою рукою. Щось обурливе й образливе висловив про те, що через неї він стікає кров'ю, і на неї ані тепер, ані в подальшому жодних надій нема. Зібрав свої речі та пішов, навіть не прибравши сліди розгрому та крові.

Алла робила це сама, час від часу переводячи подих та заплющуючи очі. Млосно ставало вже від згадки про закривавлену руку хлопця. Коли нарешті прибрала, не стрималася – допила залишки білого вина просто з пляшки. Переконала себе – це заспокоїть. Передзвонила Віті Залевській, усе скасувала.

Від неї ж першої почула: аби веб-дизайнер був нормальним, усе б зрозумів. Будь-кого може знудити від вигляду крові. Теж знайшовся супермен.

Наступного дня подруги все одно зібралися. І хоч намагалися веселитися, хто як міг, настрою помітно не було в усіх.

Алла далі думала – могла б стриматися. Це ж не просто кров, людина поранена, треба хоч якось рятувати. Тобто, як не крути, сама винна.

Подруги хором підтримали Залевську: аби не такий привід, Ігор знайшов би інший, щоб її кинути, бо дівчат не кидають за те, що вони бояться крові.

Усі бояться крові.

Фари прорізали пізній вечір, і Птаха закрився рукою.

Спершу не думав, що машина у дворі чатує саме на нього. Повертався з мітингу на Майдані, змок, голова була зайнята зовсім іншим. У такі моменти він узагалі ставав небезпечним для оточуючих і водночас наражався на небезпеку сам.

Причина була в тому, що Богдан Пташук часто ширяв думками аж за хмари.

У такому стані він міг легко наскочити на перехожого, ніби намагаючись, як у старому фільмі «Привид» із молодим Патриком Свейзі, пройти крізь людину. І вже боронячись від справедливого гніву під зливою матюків, Птаха бурмотів тоді, затинаячись, свої вибачення. Причому обкладали його як чоловіки, так і жінки. Одного разу Птаху навіть послав школяр, хлопчина років дванадцяти. До того ж одразу – нахер, рубонувши з плеча й не поспішаючи тікати.

Птаха виглядав старшим за свої дев'ятнадцять. Перестав голитися, щоб виглядати солідніше. Та було, мабуть, у ньому щось таке... Не міг пояснити, але *воно* вилазило на поверхню, відчувалося відразу, навіть здалеку, і дозволяло дівчатам, підліткам, ось тепер і школярам, посилати його, розуміючи: відповіді не буде. *Цей* проковтне язика, почервоніє, почне бурмотіти щось собі під ніс і задкувати. Адже розвернутися й побігти – означало, на думку Птахи, провокувати: у спину неодмінно щось жбурнуть, а чи доженуть і копнуть ззаду.

Доживши до дев'ятнадцяти, хлопець думав, що встиг вивчити себе повністю. Розібрався у своєму прикрому нутрі до кінця. Якщо б запитали, яку Богдан Пташук сам собі може дати оцінку, то порадив би знайти й почитати казочку, індійську, здається, про мишеня, яке перетворили на тигра, залишивши хижаків мишаче серце. Казка, як і книжка, була старою, з його дитинства. Мама працювала в міській дитячій бібліотеці рідного Козятина, нових книжок, із яскравими

обкладинками, у часи його дитинства ще не було, і ота потріпана збірка, списана з фондів, бо розпадалася в руках, стала його першою читанкою. Історія про мишеня, яке не змінити жодними перетвореннями, чомусь найбільше зачепила Птаху. І коли вже підріс і почав займатися самокопанням, то зрозумів, чим тигреня із серцем мишеняти так його зачепило.

Він сам був таким.

Лиш уперто не хотів собі зізнаватися.

Та чим довше жив у Києві, тим частіше доводилося з прикрістю згадувати казку. І намагатися або стежити за собою, зосередитися, обходячи ймовірну біду десятою дорогою, або знаходити зусилля й пробувати хоча б трошки змінити себе.

«Чтобы тело и душа были молоды – закаляйся, как сталь».

Так наспівував тато, коли голився, тягав гирю чи гантелі, приймав холодний душ. Іншого, до речі, не було: багато років Птаха щиро вірив – гаряча вода буває, лиш якщо її нагріти на газовій плиті в чайнику чи каструлі. Вони жили в міській квартирі, там були ванна й старий, ще у вигляді зігнутої мідної труби, душ із пластмасовою насадкою-дощиком. Звісно, тут ще з прадавніх часів, як думав Птаха, лишилися два вентиля з червоною позначкою на одному з них. Та звідти або текла холодна, або, що частіше, не лилося нічого. Проте батько все одно вперто ліз під душ, наспівуючи чи, як підкреслювала мама, горлаючи свою пісню. Ніколи не співав її повністю, лише рядки про душу й тіло.

Гаряча з'явилася, коли до мами переїхав вітчим і народилася менша сестричка. На відміну від батька, новий чоловік у хаті виявився діловитим (на думку Птахи, аж занадто діловим). Мама вже не працювала в бібліотеці, приймала телефоном замовлення на збірні меблі, які вітчим виробляв, маючи фірму та невеличкий гурт працівників. Причому він пишався: нарешті, обпікшись кілька разів із православними, знайшов спокій, найнявши на роботу баптистів. Ці не пили, не лаялися, робили все старанно, вчасно, багато не балакали. Щоправда, були і в цих *сектантів* свої таргани: віра не в

усі дні дозволяла їм працювати, замовники не завжди були задоволені. Та загалом це однаково краще, ніж коли *наші* влаштовували собі свято, звіряючи своє бажання випити з датами календаря. Ну, а у квартирі, крім, звісно, нових вбудованих шаф, з'явився бойлер. Причому, як любив говорити вітчим, він поставив автономний нагрівач води ледь не одним із перших у Козятині. Добре, нехай у першій сотні...

Птаха не розумів і, мабуть, ніколи вже не зрозуміє, що мама мала проти його рідного батька. Не могло ж бути причиною розлучення те, що хлопець, за татовим прикладом, поліз якимось під холодний душ, після чого страшно, за маминим діагнозом, застудився. І дитину ледь вичухали, бо ліків же взяти тоді не було де, доводилося з okazji замовляти через знайомих у Києві. Більше серйозних батьківських сварок Птаха не міг пригадати. Тим не менше, одного разу тато тихо, неквапом зібрав особисті речі, які помістилися в одну велику сумку, погладив сина по стриженій потилиці й, нічого до пуття не пояснивши, пішов. А мама згодом уникала будь-яких згадок про нього. Крім, хіба що, могла дорікнути спересердя Птасі: ні на що, мовляв, не здатний, такий самий тухлій, як твій татко.

Проте хай там хоч як, але навряд чи рідний батько зміг би платити йому за квартиру в Києві.

Вступивши до Могилянки, аби ґрунтовно вивчати інформатику, два перших роки Птаха жив у гуртожитку. Коли в нього потягнули вже другий ноутбук, мама поставила вітчима перед фактом: хату *дитині* наймати дешевше. Той зітхнув, але через своїх знайомих ціле літо покірливо шукав фінансово прийнятний варіант, аби цього вересня студент перебрався в однокімнатну шпаківню на дев'ятому поверсі панельного будинку в Дарниці. Тут був нормальний Інтернет, холодильник, стіл на кухні та дві табуретки. Ще власниця пообіцяла й почепила на вікно штори, щоб сонце не било в очі. Помешкання без меблів, за яке ще треба було сплачувати комунальні, обійшлося у дві тисячі гривень на місяць, і то вітчим доводив: по великому

блату. Ще й просили нікому не казати, як людина нахабно збиває ціни.

Птаха не чекав сам від себе, що йому сподобається аскетична обстановка. Спав на широкому ортопедичному матраці, який позичив у когось на невизначений час той-таки підприємливий вітчим. Книжки купками стояли в кутку. Верхнім світлом майже не користувався, пристосовуваши собі велику лампу на прищепці до опалювальної труби. І, звісно, новий ноутбук.

Інтернет для Птахи означав світ.

Саме з мережі дізнався про зібрання людей на Майдані.

Вибрався туди з цікавості. А ще – бо кілька однокурсників та народ із паралельного потоку вирішили організуватися самі через Facebook, де давно сиділи й часом до гупої ночі різалися не на життя, а на смерть у коментарях чи чатах. Насправді Птаху туди, на акцію, не сильно тягло. За весь період свого життя в столиці дуже часто бачив різні масові зібрання проти чогось, жодного разу не пригадавши, навіть не відшукавши в мережі повідомлення про бодай частковий успіх хоч одного. Ще й не посоромився озвучити сумніви товаришам, і ті прогнозованим хором його затюкали. Мовляв, активні люди не просто мають право – а повинні використовувати це право на протест. Результат, доводили Птасі, безпосередньо залежить від якості того, проти кого протестують. І раз народ, не важливо, у якій кількості, зазвичай протестує проти того, хто наділений бодай невеличкою владою, це означає – влада в країні не найкраща.

Хоч у центрі, хоч – на місцях.

І все одно Птаха звик робити щось не заради процесу.

Він прагнув результату.

Маючи «відмінно» з математики й будучи чемпіоном Козятина з шахів, тобто прораховуючи за звичкою ходи, хлопець доходив власним розумом: ні до чого суттєвого, крім струсу повітря, протестні акції не призведуть. Раз так – у них нема жодного практичного смислу. І відповідаючи тим, хто кричав: «Так що, отак тупо сидіти й

мовчати?», казав: «Не хочеш сидіти тупо – сиди гостро. Напиши пост про те, як ти глибоко обурений. Його прочитає рівно та кількість людей, котрі прийшли б на заявлену акцію. Або навіть більше: читати пости в Інтернеті – більш вдячна справа, ніж витратити час на наперед провальні заходи».

– Ми хочемо вийти, аби нас побачили? Чи хочемо бути почутими? – сперечався якимось із одноклассником Геною, заводячись та бризкаючи в запалі слиною. – Побачити – окей! Ми прийшли. Стоїмо мовчки. З тим же успіхом викладіть свої фотки в мережу! Аби почули? Так те ж саме можна написати й поширити! Ну, зрозумійте ж – нічого, зовсім нічого не зміниться довкола!

– Та чому ти так уперся! – кричав той у відповідь.

– Бо для змін та навіть процесів потрібна згода сторін! – махав руками Птаха, збоку нагадуючи диригента. – Ось якби ти, Геніч, не почув від Любки «давай», коли запропонував одружитися, у вас не було б весілля! А міг би, домагаючись Люби, влаштовувати під її вікнами акції протесту! Вимагати, щоб вона погодилася жити з тобою довго й щасливо! Ну, старенький, хіба не так? Хіба я не правий?

Подібних диспутів було безліч, і всі вони заходили в глухий кут. Кожен лишався при своєму. Зокрема, Птаха – при тому, що жоден індивідуальний пікет та масовий протест ні на що в країні не впливали й не вплинуть.

Але нині Богдан таки пішов на Майдан під дощем.

Не тому, що змінив погляди, чи за компанію, щоб не виділятися.

Закортіло прийти й укотре переконатися – усе це марно, аби потім, коли подібні суперечки знову спалахнуть, ніхто не міг йому закинути: заперечуєш те, чого не бачив. Так він прийде. Постоїть. Послухає. І повернеться додому, коли захоче.

Ніхто ж не зможе його втримати там, де він бути не збирається.

Так і сталося. Потупцяв серед людей, котрі чомусь прибували й прибували. Послухав, хто що говорить. Погодився з одним поважним, схожим на професора чоловіком у шкіряному плащі до п'ят, шкіряній кепці, з вусами та в окулярах: усе це на Майдані – гра.

– Розумієте, – спокійно пояснював, дивлячись чомусь на Птаха, ніби знайшов найвдячнішого слухача, – Росія проти, аби Україна підписувала будь-які угоди з Європою. Вона не хоче втрачати контроль, і вона його хоч як не втратить. Надто міцні зв'язки між державами, щоб їх можна було просто так розірвати. Та потрібні якісь політичні ігрища. Тому влада домовилася організувати ось такі народні протести з вимогою повернутися до курсу на Захід. Ви не розумієте тонкої політики, – спокій пана в окулярах підкуповував, усеяв упевненість у його беззаперечній правоті, такі чоловіки завжди *щось* знають. – Путін тисне – нічого не підписуйте. Янукович каже – добре, не будемо. Азаров озвучує це. Тобто ми підстрахувалися – бачте, брати-росіяни, усе йде, як треба. Але ж вони не дурні!

– Хто? – перепитав Птаха.

– Путін, юначе, Путін та його почет, – пояснив майданний лектор. – Вони ж хочуть зберегти лице. Мовляв, зробимо вигляд, що заважаємо хохлам. А насправді, як я вже говорив, далі впливатимуть на нашу владу. Отже, щойно ми таки підпишемо ту угоду, вони на наших плечах швидше наблизяться до Заходу! І міцніше за нього вчепляться!

– Та що ви, пане, таке кажете! – утрутилася жінка середніх літ з жовто-блакитною стрічкою, закріпленою на собачці блискавки куртки. – Хіба москалі не мають всюди свої агентири? Їм не треба шукати додаткових можливостей, у них є нафтодолари!

– Правильно, – легко погодився чоловік в окулярах. – Але пролазити на Захід на наших плечах, впливаючи на нього через своїх, тобто наших, куплених агентів, дешевше, пані! Ви мусите це зрозуміти! Тож маємо таку схему. Янукович натискає на «стоп». Путін задоволений. Але тут же виходять люди на протест. І Янукович знову натискає на «старт». Мовляв, бачте, пане Путін, український народ хоче в Європу. А я, як президент, не можу не слухати свій народ! Пристойність збережена. Популярним Янукович стає навіть тут, на Майдані. Не кажучи вже про Західну Україну. Опозиція, оті всі

Яценюки з Тягнибоками, – пролітають. Юля – сидить, бо вона ж сама ніби вимагає, щоб Україна все підписувала й про неї не думала. Янукович за два роки легко, навіть по-чесному, виграє вибори та йде на другий термін.

– Не треба! – скрикнула жіночка.

– Бачте! А йому треба! Розумієте, усім усе вигідно. Люди, як завжди, використовуються наосліп.

Вони ще довго сперечалися. Підключилися інші, відтіснивши від мудрого майданного лектора Птаху. Він нічого не мав проти, сам збирався йти, бо бачив у словах чоловіка в окулярах залізну логіку – значить, не бачив потреби далі стояти тут.

Така його, Богдана Пташука, особиста акція протесту.

Він проти, аби його використовували. Навіть заради блага.

Отакі думки крутилися в голові, коли в очі вдарило світло від фар, хряснули дверцята й він почув своє прізвище.

– Пташук?

– А що таке?

Голос невідомий, лиця незнайомця він також не розгледів. Та коли синхронно хряснули ще двоє дверцят і з авто вийшло дві інші постаті, позадкував. Нічого хорошого в нетрях Дарниці пізно ввечері не можна чекати від трійці, що чатувала біля під'їзду. Не просто вперто чекаючи на Птаху, але й знаючи – його нема вдома.

– Пізно повертаєшся, – мовив той же голос, і міцний, з широкими плечима чоловік наблизився до нього. – Уже грішним ділом подумав, ти не ночуєш. Ховаєшся.

– Чого б мені ховатися? – Птаху далі повільно задкував, уже підозрюючи, що відбувається й хто це може бути.

Широкоплечий лишився на місці.

Та інші двоє спритно, з двох боків, обійшли Птаху й затиснули його «в коробочку». Гостроносий молодик у натягнутій до брів чорній в'язаній шапочці, який стояв зліва, підштовхнув у спину. Не сильно, але цілком достатньо, щоб надати Птасі прискорення. Як

тільки він наблизився до машини, ці двоє перекрили йому шлях до відступу.

– Значить, оце ти такий, Пташук Богдан Петрович, – промовив широкоплечий, судячи з усього, лідер трійці.

Аж тепер, коли очі звикли, хлопець зміг не лише розгледіти його – високе чоло, йоржик волосся, трохи скривлений ніс, – а й згадати, де та за яких обставин бачив.

– Який... – пробубонів Птаха, намагаючись не дивитися на співбесідника, через що нервово крутив головою. – Ніякий. Нормальний.

– Чули, пацани? Батон, Граф, чули? Він нормальний! – реготнув той. – Я ж бачу – нормальний. Раз нормальний, так і поведь себе нормально.

– Я себе нормально поводжу...

– Ніхріна! – гаркнуло у відповідь. – Ти себе, Пташук, поводиш не нормально! Ти підставляєш людей під статтю! А інші люди через тебе, мудака, витрачають бабло! Похер бабло – тепер я винен ментам послугу! Бо вони зробили послугу мені, коли випустили брата на підписку!

Птаха шморгнув носом.

– Він... він же вкрав мобільник. Я сказав у міліції та написав, що бачив. Дівчина плакала, він її налякав... Із ножем...

На плече лягла важка рука.

Легко розвернула Птаху спиною до машини.

Кулак утопився в м'якому животі, біль зігнула навпіл.

Долоня лягла на маківку, натиснула, штовхнула.

Птаха впав на мокрий порепаний асфальт, просто в середину калюжі.

– Тепер слухай, – почув над головою і сидів, не наважуючись глянути вгору. – З тобою зараз поговорили мої друзі. Вони спортсмени, на секундочку: не п'ють і не курять. Запам'ятай, Потоцький Микола, для друзів Коля Граф. Був такий граф, Потоцький, чув?

– Ага, – вичавив Птаха.

– Ще запам'ятай – Грузинов Юрій, для друзів Батон. Спершу називали Батоно, на грузинський манер. Потім скоротили. Узагалі «батано» – це «пан» грузинською, знаєш?

– Знаю.

– Молодець. Ну, а мене звати Ігор Щербань. Мого молодшого брата-придурка – Вітя Щербань. Він – таки придурок, бо наркоман. Але він мій брат, і я за нього відповідаю. Якщо Ігор навіть украв той мобільник, а не знайшов, як доводить ментам, він лише хотів продати його. Та заробити на свої колеса. Він не хоче лікуватися, доводить нашу маму до інфаркту. Та якщо його посадять – інфаркт у старої жінки точно буде. Знаєш, що ти завтра скажеш і напишеш ментам? Що не бачив, як мій брат крав мобільник. А як він погрожував ножем – тим більше бачити не міг. Вітя знайшов телефон, бо роззява його загубила. Хотів віддати. Вона побачила свою цяцьку в нього – почала горлати. Ти не розібрався. Інші люди скоро вкурили, що до чого. Тому й розійшлися, коли приїхали лягаві. Ти ж лишився єдиним свідком. Менти раді старатися, виконали план по затриманню. Тим більше, на наркомана можна купу всього повісити. Аж до вбивства принцеси Діани, – Щербань перевів подих. – Нормально тебе прошу: забери свою заяву. Напиши іншу. А з малим своїм розберуся сам. Ось ми разом із Батоно та Графом на нього вплинемо. Він уже хоче лікуватися. Зрозумів – рано чи пізно в ментовці його вб'ють за просто так, якщо не захоче зізнатися в серії скоєних по Києву та області вбивств. Ми нормальні, Пташук. Просто, розумієш, є обставини. Ти не завжди можеш їх врахувати. Є обставини?

Птаха кивнув.

– Не чую.

Ззаду копнули. Та він і без того б видушив:

– Є...

– Зробиш, що просять?

– Зроблю.

– Сам – чи заїхати за тобою? З ментами домовлено. Прийдеш у райвідділ, запитаєш Драчука. Капітан Драчук, почув мене? Чи записати?

– Почув.

– Молоток! Та ти ж знаєш Драчука. Ти ж йому писав пояснення, залишив оцю свою адресу. Не лізь ніколи туди, де без тебе розберуться. Добре?

Птаха знову кивнув.

– Тримай.

Він глянув на простягнену правицю. Не відразу, але наважився взяти її. Чекав – знову вдарять чи штовхнуть. Та Щербань ривком підняв його, стукнув по плечу.

– Телефон твій капітан Драчук мені так само дав. Але я вирішив – краще особисто поговорити. Нормальний же ти пацан, скажи?

– Скажу.

– Тоді до завтра. Або – не до завтра. Не сходиш до ментів, ми знову зустрінемося.

Супутники Ігоря повернулися в машину першими. Сівши за кермо, він опустив скло.

– Пташук!

– Ну?

– Тебе в школі Птахою поганяли?

– Птахою.

– Бач. Я й це знаю. Слухай, Птахо, ще. Ми не бандити, ще раз кажу. Нема бандитів, давно. Я тренер у спортклубі. Граф та Батон зі мною працюють. Просто... як би тобі сказати... – він клацнув пальцями, допомагаючи собі знайти потрібні слова. – Треба розв'язати проблему. Розумієш – треба, Птахо, так швидко, як оце зараз. Є практика.

Птаха промовчав.

Коли машина відїхала, зрозумів – ненавидить сам себе.

За все.

1

– Я тобі довіряю особисто, Коновале. Давно служиш, зарекомендував себе.

Він стояв перед командиром і терпляче чекав, поки скінчиться прелюдія.

Чекати Павло Коновал умів, за що діставав від дружини Ольги регулярно. Коли влаштовувався в «Беркут», обіцяли не лише зарплату й премію – манили квартирою. Хай одна кімната, усе одно краще, ніж третій рік у гуртожитку. З них півтора – з дитиною, донечкою.

Коли приїздить із Бобрика теща, узагалі ховайся. Хазяїнові доводилося спати на розкладачці. Нікого не хвилювало, що в нього був важкий напружений день, знову якісь бандерлоги каламутили воду, доводилося стояти в оточенні годинами, чим далі – тим частіше до глупої ночі, поки все не розсмокчеться. Бійці щоразу могли зачистити територію за кілька хвилин, для того ж спеціально навчені. Але наказу не отримували.

З кожним разом такий розклад сильніше дратував і бісив Павла Коновала.

Змалечку любив давати здачі. Навіть якщо супротивник був несерйозним. Що, здавалося б, небезпечного можна чекати від ботаніка, шклявого маминого сінка із зів'ялими м'язами? Через такого можна й треба просто переступати. Ба', ні! Такий, отримавши по шиї, замість качатися й готуватися до реваншу, каже своїм батькам, як у суді, правду, тільки правду й нічого, крім правди. Чесно здаючи, хто образив. Обурені батьки так само не намагаються домовитися напряду. Вони йдуть до шкільного начальства, ніби директор чи класна керівницка, недолюблена таранька в окулярах, здатні зробити так, щоб нахабний розумник більше не діставав від невірноваженого Коновала стусанів. На такий удар треба

відповідати нехайно – розбивати носа, ламати пальця, у крайньому випадку – руку.

Ось так виглядає *здача* в Павловому розумінні.

Превентивний захід.

Слабак повинен зрозуміти – неправильна поведінка щоразу тягтиме за собою нове каліцтво. І уникнути цього рано чи пізно доведеться лише в один спосіб: зачинитися у своїй квартирі, виходячи на вулицю лише з медичною метою, подихати повітрям. Пересуватися – лише перебіжками. Звичайно, на таке не піде ніхто, усі хочуть почувати себе вільно, ходити й не озиратися. Що ж, таке право мають, бо живі люди.

Павла Коновала ніхто цьому спеціально не навчав. Він не вважав себе зовсім дурним, та й, треба визнати, навіть недруги не сприймали його повним відморозком. Так, у ньому жила агресія, яку хлопець ще з дитинства й отрочтва не надто прагнув приховати глибоко. Повага до себе і неможливість будь-яких, навіть найдрібніших провокацій на свою адресу – були єдиним прийнятним способом спілкування з довколишнім світом.

До цього він дійшов сам.

І вже в сьомому класі фраза: «Не провокуй мене!» стала для нього чимось на зразок чіткої життєвої позиції.

Адже справді, головне – не дражнити, не зачіпати, не діставати. Тобто не робити й не говорити при ньому речей, які для нього особисто неприйнятні. Отже, дратують. Тож після того, громадяни, не ображайтеся за наслідки.

Самі винні.

З огляду на це, улаштовувався в «Беркут» не лише через гарантовану кімнату в гуртожитку, що робило фастівського хлопця киянином із реєстрацією. Не тільки обіцянка розв'язати квартирне питання. «Беркут» наводить порядок. І кожен, хто *провокує*, цей порядок порушує. Аби відновити статус-кво, бійці-беркутівці й отримують заробітну платню.

Щоправда, гроші Павло Коновал звик діставати за зроблену роботу.

Якщо громадяни порушують не лише заведений порядок, а й певний баланс, коли сильний керує, а слабший – слухняно махає гривною, і не отримують за це належної відсічі, вони знахабніють. Коновал не знав, хто конкретно сказав – безкарність розбещує. Та, дивлячись на погано керовані гурти обурених і агресивних, розумів правоту цих слів.

Хочеш чогось добитися – пиши листа тому начальству, яке здатне розв'язати питання. Стій у чергах. Закуси губи до крові, добивайся свого законним шляхом, для того існують судові інстанції. Але ні, обов'язково треба гуртуватися на вулицях чи майданах, качаючи свої, нікому більше не потрібні права.

Або ось футбольні фанати. Прийшов на стадіон, сів на своє місце, покричав, коли гол. Для чого запалювати вогні чи, ще гірше, лізти битися з тими, хто вболіває за іншу команду? Сусід Коновала, який півроку тому перевівся з Донецька, уболіває за «Шахтар». Сам Павло – за «Динамо», хоч ця команда, чесно кажучи, давно вже не та. І нічого, запросто випивають разом, навіть обнімаються. Співаючи щось старе, добре, з радянського кіно чи репертуару Лепса або Трофима.

Фанатам різних спортивних клубів нема що ділити. Випробувано на собі. Тому гармидер на стадіонах Павло так само вважав провокаціями, народженими повною безкарністю. І тому, намагаючись бодай трохи виправити ситуацію, завжди щедро – до крові – молотив кийком так званих ультрасів. Не розрізняючи, хто за яку команду дере горло.

Тож зараз, коли «Беркут» уже десятий день стримували, дозволяючи цьому строкатому натовпу горлати й стрибати в центрі столиці, Коновал відчував себе виснаженим. Наче не чекав наказу, а всі ці дні без передиху копав у тещі город. Там походжала міліція, без нагляду всю цю підарасню не лишили. Але вони, схоже, відверто знущалися зі стражів порядку.

Коновал бачив це на власні очі. Одного разу, здавши зміну, не спав, як звичайно. Одягнувшись по-гражданці, пішов подивитися на збіговисько зблизька. Чим довше стояв і слухав, тим сильніше стискалися в кишенях кулаки. І повертаючись назад на метро, усю дорогу намагався знайти відповідь: чому, якого хріна, чорт забирай, нема команди? Там же суцільна, махрова провокація...

Але раптом усе скінчилося. Коли Коновала викликали нині під вечір, він спершу нічого не зрозумів. Переговоривши з іншими бійцями та послухавши сержантів, знав, до чого готуватися. Те, що командир почав здалеку, а не влупив одразу в лоба, уважав нормальним ходом.

Про *таке* відразу не кажуть.

– Тут зараз нема тих, кому б не довіряли, – вів старший далі. – Офіційних наказів, письмових, із зрозумілих причин не готували. Вони є, Коновале. Але для внутрішнього користування, бо, сам же знаєш, взагалі без письмових розпоряджень у нашій системі комар не пердне.

– Так точно.

– Ситуація не штатна. Усі це знають. І кожному пояснюю окремо. Є на цей рахунок особливе розпорядження. За нештатну ситуацію належить премія. Розпишешся, але це так само нікуди не піде. Внутрішня бухгалтерія. Гроші люблять облік, ти ж знаєш.

– Так точно, – іншої відповіді Павло не знаходив.

– Тримай, – командир поклав на стіл перед собою довгастих білий конверт. – П'ятсот доларів. За надстрокові.

Коновал знав суму. Перед ним таку саму отримали інші бійці. Скільки належало сержантам, він навіть не намагався вгадати. Та й не дуже хотів, не звик рахувати чужі гроші. Тим не менше, брати конверт не поспішав.

– П'ятсот, – повторив командир. – Ось, постав автограф.

Поруч ліг розграфлений аркуш із переліком прізвищ. Навпроти більшості з них уже стояли закарлючки.

– Не треба.

Коновал промовив твердо. У лице командира дивився прямо. Рішення він прийняв, воно не далось болісно.

– Чого – не треба? – командир явно не чекав такого повороту.

– Премії. Доларів. Я не буду. Не хочу.

– Не хочеш – чого? – командир подався вперед. – Виконувати наказ? Ти відмовляєшся виконувати наказ, Коновале?

– Аж ніяк, – відчеканив Павло. – Грошей не хочу. Я цю сволоту дрібну на Майдані за так розжену. Це мій обов'язок.

Тепер командир відкинувся на спинку стільця.

– Навіть так? Ти глянь... Ідейний. Я приємно здивований, Коновале, що в нашому підрозділі є справді ідейні бійці. Ти б виступив перед товаришами. Лекцію прочитав, розказав, як треба розуміти політику партії. Виступиш?

– З мене поганий лектор. Я краще ділом доведу. Ідеї тут ні до чого, просто – на провокації треба адекватно реагувати.

– Молодець. Значить, грошей не візьмеш?

– Ні. Мені вистачає зарплати, – тут він збрехав.

– І куди накажеш мені їх запхати? – командир знову подався вперед, постукав пальцем по конверту. – Я поважаю тебе, Коновале, ще більше. Ти в мене давно кандидат на підвищення. Рости тобі треба. Подам відповідні папери, ще й про квартиру... Прискорити треба процес, дитина в тебе мала. Для дитини візьми. Для жінки. Теща є?

– Куди без неї?

– Ось, тещі покажеш, який зять домовитий, – ураз тон різко змінився. – Це, значить, ти тут найрозумніший. Ідейний, порядний, свідомий. Гроші не береш, але роботу робитимеш. Тобто іншим хлопцям, твоїм товаришам, повинно бути соромно? Ти себе вище ставиш, га, Коновале? Не чую!

– Ні, – Павло не чекав такого повороту.

– Якого ж видрючуєшся? Якого, я тебе питаю? Гроші на тебе виділені! Узяв дзьобом! Відніс додому! Поклав на комод чи що там у вас...

– Холодильник...

– Значить, на холодильник поклав! Новий, блядь, купив! Там на вісім холодильників буде! Ти ними торгувати зможеш, Коновале! Бізнес почнеш! Хочеш бізнес? Свій?

– Аж ніяк, – це він промовив уже твердо й впевнено.

– Молодець! Тому харе вийобуватися, Коновале! Узяв гроші! Розписався! Роботу зробив! Пішов відпочивати! Усе, я сказав! Сміття з центру треба прибрати! Новий рік скоро, забавляти треба людей! Свято! Щось іще, Коновале?

– Аж ніяк.

Командир знову постукав зігнутим пальцем по конверту.

Коновал слухняно взяв, згорнув. Поклав у кишеню штанів. Треба буде перекласти, не тягати ж це з собою.

Нічого.

Принесе додому.

Хай жінка, Ольга, дура така, бачить, чого чоловік вартий. Останнім часом забагато говорить, гроші рахує.

Не свої.

Його.

Виходив із кабінету задоволений. Прочухана дістав – але й наказ, на який давно чекав не лише він.

Частина перша

Сніг

Нам треба знати, коли діяти й коли утриматися від учинків. Дія та бездіяльність у подібних випадках рідняться й зовсім не суперечать одне одному.

Махатма Ганді

Київ, грудень 2013 року

Алла. Телевізор

Вона не чекала від матері такої реакції.

– Мало!

– Мамо, ну що ти говориш!

– Я знаю, що кажу! Мало! Мало їм дали! Вони страх загубили зовсім! Наривалися самі – і нарвалися! Ти ж бачиш! Сама бачиш! Дивися, це не кіно!

Мама сіпнула Аллу за рукав, так, ніби вона сама не бачила, що відбувається на екрані, тицьнула пальцем просто в середину.

Там, у прямому ефірі, хлопець у темній куртці з каптуром махав довжелезним ланцюгом. Обличчя до очей закривала медична маска. Ланцюг мотілявся перед шеренгою беркутівців. У своїх сірих, зі строкатими смужками формених строях бійці нагадували хижаків, а високі прямокутні щити, загнуті по краях, робили їх подібними до середньовічних лицарів. Тільки модернізованих, осучаснених, і все одно – не надто, на думку Алли, метких та мобільних. Вони стояли плече до плеча, і молода жінка, попри переляк, дивувалася їхній витримці. Лиця закривали прозорі панцирі на чорних шоломах.

І дуже хотіла, аби беркутівці її зберігали. Інакше всі, хто прибіг на Банкову, до президентської адміністрації, матимуть серйозні проблеми.

Такі, як учора вночі. Коли не гірші.

Мама, Світлана Русланівна, зазвичай принципово не дивилася новин. Якщо й переглядала – здебільшого російські. Навмисне переконала батька підключити в кабелі розширений пакет, куди входила максимальна кількість каналів із Росії, а Петро Семенович не опирався. Їй подобалися жіночі ток-шоу, де обговорювалися проблеми краси та здоров'я, а в студії сиділи тамтешні естрадні й кінозірки, демонструючи на собі бажаний для наслідування приклад.

Нарікаючи, що в Україні нічого такого не знімають і не зніматимуть, бо нема, на кого рівнятися, самі жлоби, мама з шоу перемикалася на серіали, старанно стежачи за кожною новинкою.

Вона працювала в ЖЕКу, вела там облікову документацію, скаржилася на всіх, хто своїми дзвінками й приходами заважає нормально працювати. Від телевізійних історій про щасливе кохання в яскравих інтер'єрах отримувала не лише задоволення – мама *відпочивала*, забуваючи про все на світі. З середини жовтня, коли вже не можна було їздити на вихідні в Бикову Греблю, бо там нічим топити й телевізор не ловив улюблені канали, мама просиджувала перед екраном більшість вільного часу, відволікаючись хіба на кухонні справи й прибирання. І то, вовтузячись із ганчіркою, телевізор не вимикала, слухаючи його, мов радіо.

На новинах почала зупинятися частіше, коли в Україні почалися перші протести. Їхнього смислу Алла не могла зрозуміти до пуття, а розпитати не було в кого: на роботі всі подруги, ніби змовившись – а може, справді домовившись, ігнорували обговорення політичних тем. Коли ж Алла пробувала хоч трохи повернути розмову в потрібний та справді цікавий їй бік, відмахувалися дружно. Незмінно примовляючи: «Дорош, воно тобі треба?»

Тоді молода жінка спробувала подивитися новини, чого раніше за собою не помічала, як і взагалі – особливого тяжіння до телевізора, якщо це не пісенне чи танцювальне шоу. Тут же наштотхнулася на грамотну маму: Світлана Русланівна Дорош принципово відмовлялася вірити українським інформаційним програмам, заявляючи – в усі часи влада брехала і зараз так само бреше. Пропаганда, яку *наші*, за висловом матері, впарюють, не варта довіри. А значить – уваги. Натомість, росіяни бачать збоку те, що старанно намагаються приховати від народу тут, в Україні. Через те їхні новини – набагато об'єктивніші, змістовніші й правдивіші.

Алла взагалі здивувалася, що мама вже другий день не перемикається на Росію.

– Ти глянь, глянь! – Світлана Русланівна довбала пальцем екран. – Це ж націоналісти, Алло! Бандерівці! Ти чуєш, що вони кричать?

– Я чую – вони просто кричать, – зауважила Алла. – Там бійка.

– Правильно! Бійка! – переможно вигукнула мама, ніби донька досі не могла побачити й зрозуміти очевидного. – А ось бачиш того вусатого? Сивий, з вусами, глянь! – палець затулив лице чоловіка, на якого вказував. – Про нього по Росії говорили! Це – найголовніший бандера в Києві! Давно не було видно, а тут – виліз!

Позаду, у кріслі, заворочався й закректав батько.

– Дівчата, я на ваші задниці сів дивитися? Може, відійшли б?

– Дивися, Петю! Дивися, що у світі робиться! Ти колись таке бачив? Розігнати їх усіх, до чортової матері розігнати!

– Уже ж розганяли, Свето, – батьків голос звучав примирливо. – Тобі-то що? Порядки наведуть, не переживай. На то й влада. Бити, звісно, не треба було. Я проти...

– А я – за! – мама войовничо взяла руки в боки, розвернувшись до чоловіка всім корпусом й знову заступивши йому телевізор. – Пострибали! Поспівали! Побаламутили воду! Нічого не вистрибали! Досить, усе! Баста! Ніхто їм нічого не підписав! Президент знає, що робить! Хто вони такі, аби стрибати проти президента?

– Світлано, вони спали в наметах, – зітхнув батько. – Прийшов «Беркут» під ранок. Побив до крові. Міг би просто сказати – підйом, кроком руш. Усі б розійшлися. Там теж нема дурних, гулі собі набивати.

– Там якраз дурні й сиділи! – вигукнула мама тоном, яким зазвичай говорять ті, хто давно все знає. – І ти ж слухаєш те, що тобі показують по нашому телебаченню! А тут же всі куплені за американські гроші! Я з цікавості глянула новини на державному телебаченні. От правильно роблять люди, що не показують тих крикунів! Зате роз'яснюють народові, що робиться, чому і як! І знаєш, мені сестра вчора дзвонила з Ленінграда!

Алла звикла, що мама вперто іменує російський Санкт-Петербург на старий манір. Їй же подобалося вимовляти «Пітер». Як і саме

місто: тітка Таня одружилася там із морським офіцером, і Дороші часто бували в неї в гостях, поки квитки на поїзд не почали кусатися. У чому мама, за звичкою, звинуватила націоналістів, котрі каламутять воду й нічого не роблять самі.

– Ну, дзвонила, чув, – зітхнув батько. – І що?

– А те! Те! – останнім часом мама дуже швидко заводилася, коли чіплялася політичних тем. – У нас цього точно не скажуть. Зараз, у всякому разі. А в Росії поки говорити заборонено. Тільки в Саші, – так звали тітчиного чоловіка, – є, ти ж знаєш, зв'язки в... Коротше кажучи, є зв'язки. Так ось, коли вчора вночі тут почалося, Саша подзвонив, кому треба. І там, – мама зробила багатозначну паузу, – Саші сказали: у тих, хто називав себе мирними студентами й зараз корчить із себе жертв свавілля, насправді в речах знайшли пістолети, гранати й наркотики!

– Та ну! – відмахнувся батько. – То вже Танька загнула!

– Нічого вона не загнула! – мама тупнула ногою. – Знаєш, чому про це поки не говорять? Аби паніки не було! Їм роздали наркотики. Не всім, але якійсь частині, і звеліли сидіти, чекати. Потім, за сигналом, треба було бігти на Банкову й починати штурм! Під виглядом обурених громадян, розумієш? А далі, у натовпі, вони б почали одне в одного стріляти! Уяви собі, Петю, це ж все проти влади!

– Свето, ну сама подумай – які пістолети?! Які наркотики?!

– Не знаю, які наркотики! Я в них, слава Богу, не розбираюся! – мама знову тупнула по килиму. – Тільки ж сам бачив і чув – речі їхні, тих нібито студентів, лишилися на Майдані! Їх там же, на місці, оглянули. Не розбереш, кому що належить, тому нікого не взяли відразу. Думаєш, чого вони в церкву забігли? Маневр такий!

– Свето, ну який маневр?!

– Такий! Почне міліція штурмувати церкву – вонятиме на весь світ! Треба, як я розумію, подумати й щось придумати. Та бач, владі ж навіть доби не дали на роздуми! Знову перехоплюють ініціативу!

Заполонили центр міста! Усе одно штурмують! Диви, диви, глянь – що я говорила!

Мамин палець знову націлився на екран, показуючи батькові те, на що вже кілька хвилин, мов заворожена, дивилася Алла.

Чомусь склалося стійке враження – це коїться просто тут, за вікном. Варто вийти на вулицю, і тут же затягне лютий, невідворотний, убивчий вир подій, які Аллі ще позавчора важко було собі навіть уявити.

Хлопець зухвало махав перед беркутівцями ланцюгом, намагаючись стояти так, аби металевий кінець нікого не зачепив.

Зусібіч у напрямку беркутівської шеренги летіло каміння, невідомо, звідки принесене. Гримнуло кілька вибухів, зображення занурилося в густий білий дим.

Трохи далі, де було більше скупчення гамірного натовпу й куди посунула телевізійна камера, повільно їхав трактор із ковшем напереваги. Незрозуміло, хто і з якою метою його отуди пригнав, і взагалі – де серед білого дня взявся цей тракторець просто в серці Києва. Ще й дивом заїхав знизу на пагорб, просто на Банкову.

Знову щось вибухнуло.

Кілька чоловіків у масках-балаклавах сіпнулися вперед, до беркутівських щитів. Ззаду підбадьорливо ревонули, але тут же наперед першим відчайдухам вискочило кілька молодих, із незакритими лицами. Їх усе одно неможливо було розгледіти, навіть упритул припавши до екрана. Одного смикнули за руку, він рвучко вивільнився, почав щось кричати, махаючи руками. Інших активістів уже зупиняли, розчепірюючи руки та стоячи спинами до беркутівців, навіть не боячись раптового нападу.

Тим часом у міліцію полетіло ще кілька запалених фаєрів.

Знову рвонуло, вибухнув феєрверк.

– Ага! – мама закричала так, ніби сама брала участь у сутичці, причому – на боці беркутівців. – Ти кажеш, Алло, побили! Побиті так себе не поводять! Їм мало дали! Страху зовсім не знають! А міліція, міліція чого стоїть і дивиться! Там же такі самі люди! Діти!

Тато, про якого знову на короткий час забули, голосно видихнув.

– Свето, – протягнув він, ніби кречав від болю чи взятої за раз непомірної ваги. – Де ти там бачиш дітей?

– Хлопчики! З міліції, хлопчики – вони тобі не діти!

– У мене нема дітей, які служать в мі... – Петро Дорош проковтнув частину слова, кахикнув, ніби вибачаючись, тут же виправився: – Які служать *там*. У Києві, Світлано Русланівно, масові безпорядки. Це так називається. Забула, коли було таке востаннє?

– У дві тисячі четвертому! – миттю париувала мама. – Тоді перетворили Київ на свинарник, бомжатню та звалище секонду! Я говорила, казала тобі: не скінчиться це добром! Ось, Петре Семеновичу, їж із маслом!

Указівний палець знову націлився на екран телевізора.

– Тоді, Свето, не було масових безпорядків, – Алла здивувалася, як ураз стихився батьків голос. – І я за п'ятдесят два роки, що живу, нічого такого не пам'ятаю.

– А в Москві! – жінка викрикнула так, ніби зловила чоловіка на брехні. – У Москві, забув? Коли Горбачова скинули! Потім, коли танками лупили по парламенту, забув? Там людей убивали, на секундочку!

Батько підвівся. Для чогось обсмикнув спортивну кофту. Зняв окуляри.

– Сама сказала ось тільки – то в Москві. І танки теж були в Москві. А в нас, не забувай, – Київ.

– Яка різниця! – вирвалося в матері.

Тепер уже й Алла дивилася на неї, ніби бачила вперше.

За цю думку їй стало дуже соромно. Навіть почервоніла.

Та нічого не могла з собою вдіяти.

Вибух – знову хтось по той бік екрана кинув бомбу, явно саморобну.

Чи не бомбу. Алла погано зналася на таких речах.

Поки мама шукала правильну, на її думку, відповідь, батько вийшов до іншої кімнати.

Без телевізора.

Сірий. Смугаста стрічка

Чуйка спрацювала – цього разу їм не казатимуть просто стояти.

Хоча команду на автобусі привезли в Маріїнський парк ще до дев'ятої ранку і потім, як здалося багатьом, забули, Сірий відчув: усе буде не так, як у попередні рази. Тепер усе набагато серйозніше й, очевидно, надовго. Їхній старший, Денис Буряк, сказав узяти рюкзаки з усім необхідним – рушник, зубну пасту, запасні шкарпетки, чисті труси. Усе інше дадуть, з голоду не вмиратимуть. Але є варіант, що доведеться стати табором на невизначений час.

Майдану треба протиставити Антимайдан.

Офіційно, перед строєм, про це не оголошували. Керівники, ким би вони не були, навіть не завдали собі клопоту розтлумачити пацанам, для чого конкретно їх сюди привезли. Сірий сам, корячись звичці тримати вуха наготові, а ніс – по вітру, покрутився між людьми й почув оте «антимайдан», нічого не маючи проти. Як і не особливо заперечував, коли таких, як він, запросто, ніби так треба, називали тітушками.

Велике діло.

Хай собі будуть тітушки.

З Антимайданом складніше. Принаймні так Сірий вирішив сам для себе.

Звісно, подумав він, ті лохи мають право стояти в центрі Києва й перекидати рух, називаючи себе Майданом. Дізнавшись про початок чергової акції, Сірий навіть зрадів: знову мобілізують, ще й заплатять, причому платитимуть щодня, годуватимуть та навіть поїтимуть. Не лише мінералкою та соком, навпаки, хрін від них соку допросишся. Чим довше бардак у місті, тим довше їх, *тітушок*, опікатимуть. У тому числі – даватимуть бабло. Навіть якщо по три сотні, шкільних знань із математики йому та більшості пацанів вистачало, аби додати та помножити. Коли годуватимуть, нехай раз

на день, заради того, аби скласти в кишені тисячу, а то й дві, можна померзнути. Без перерв та вихідних.

Але, курячи біля автобуса, слухаючи анекдоти й щоразу дружно регочучи, бо з анекдотів треба сміятися, Сірий раптом побачив і негативний бік справи. Він зводився до слова «стояти», якого Олег Сіренко терпіти не міг. Бо якщо на Майдані вони всі стоять і готові, як він чув на власні вуха, стояти до якоїсь перемоги, це напевне означає – Антимайдан, на протигагу тим, проти кого їх виставляють, так само повинен стовбичити. Перспектива тинятися парковим периметром, слухаючи військові пісні та шансон, не дуже вабила.

Сірий уважав себе людиною дії. Заради справи готовий був почекати, потерпіти, покурити під мляву безпредметну розмову кілька годин. Але за умови, що старші нарешті порадяться, вирішать усе, що треба, і дадуть команду. Змести лобовою атакою тих, із Майдану, навряд чи вийде. Та менти, напевне, підтягнуться, утрутяться в самий розпал подій, як це було раніше, нагребуть повні камери найактивніших, тих, хто дуже борзий. Решта розсмокчеться сама, зализувати рани. Якщо колись повернуться знову, нехай. Їм же гірше. Сірому з пацанами – заробіток та заразом почухати кулаки.

Стояти ж на місці, навіть за три сотні в день, його не приваблювало.

Десь, немов із прозорого грудневого повітря, намалювалася пляшка «Мороші». Пустили по колу, розливаючи в один пластиковий стаканчик. Коли черга дійшла до Сірого, він зіжмакав пластанку, кинув під ноги, роздушив, хильнув із горлечка, показуючи іншим приклад. Тоді передав далі, Вадикові Гопкалу – той запросто відгукувався на Гопа.

– Ти поплутав! – огризнувся той. – Нахер було стаканчик викидати?

– Туди слини напустили, – Сірий кивнув на Лоба з Хряпою, котрі пили раніше. – Буду я після кожного соплі допивати!

– Не стартуй, Сірий! – миттю обурився Хряпа. – Ти ж зараз туди, у пляхан, своєї наплюєш!

Лобові почуте було до ліхтаря. Йому взагалі все довкола було до ліхтаря. Спокійно, попри те, що за якихось двадцять метрів від їхнього гурту стояли по периметру міліціонери, витягнув зазначену напередодні «п'ятку» трави й пихкав, закурюючи випите.

– Культурно треба! – Сірий сплюнув під ноги. – Воно ж, наче гумова рукавичка. Чи гандон. Ти, Хряпо, пив колись із гандона?

Той мовчки покрутив пальцем біля скроні.

– До чого тут? – не зрозумів аналогії Гоп, не поспішаючи перебирати естафету.

– Будеш чи ні? – Сірий гойднув простягнутою рукою в повітрі, і коли товариш поспіхом схопив пляшку, підняв зіпсований стаканчик, показав усім, ніби музейний експонат: – Дивіться сюди. Нормально ж узяти не можна. Плющиться, репається. І він же одноразовий. Забули – одноразовий!

– Ти давно такий правильний? – поцікавився Хряпа.

З них усіх Сірий був найстарший. Лобові, наймолодшому з п'ятірки, недавно стукнуло вісімнадцять. Та однаково різниця у віці не була такою великою, аби пацани не могли триматися на рівних. Серед інших Сірого виділяв лише більший, ніж в інших, тюремний стаж. А Боря Шматко, він же – Шмата, узагалі примудрився не мати навіть приводу в міліцію. Тим не менше, Сірий уважав свій статус у їхній невеличкій команді вищим, ніж в інших, бо, на його глибоке переконання, тюрма додавала чоловікові мудрості. Тому відповів через губу, випнувши вперед округле підборіддя:

– Хряпо, правильно – це коли ти не хочеш набиратися від інших різного сифілісу. З пляшки пити культурніше. Гігієна. Усе одно, що з чашки чи стопки. Воно не осідає, укурюєш?

– Хто – воно?

Хряпа почав заводитися. Він завжди накручувався, коли не розумів, що відбувається, але, попри нерозуміння, мусив якось реагувати. Інакше останнє слово лишиться не за ним, чого Вова Храпунов на прізвисько Хряпа категорично не міг собі дозволити й пробачити.

– Відвали, – Сірий поліз по цигарки.

– Ні, ти таки стартуєш! – Хряпа ступив до нього. – От на фіга ти все завів? Ти постійно так, Сірий, скільки тебе знаю!

– Послухав – мовчи, – той прикурив.

– А тебе тут босом поставили? Ти чого мені рота затикаєш?

Поки вони гарикалися, Гоп зробив великий ковток, від чого захлинувся – пішло не в те горло. Шмата, якому випало допивати, несильно стукнув його по спині. Той почав гикати, і увага команди переключилася на невдачу. Лоб уже знайшов десь літрову пляшку коли, тицяв Гопові просто під ніс, той схопив, але промахнувся. Рука зловила повітря, Лоб же розтиснув пальці, кола впала під ноги, рідина полилася на землю.

– Отепер піднімай! – сказав Сірий, теж стукнувши Гопа по спині.

– Та харе вже! – вигукнув той, нарешті перевівши подих.

– Що у вас тут таке?

Усі дружно повернулися на голос. Поруч стояв і з погано прихованою огидою дивися на них Денис Буряк.

– Нормально, – відповів за всіх Сірий.

– Раз нормально – будеш старшим у п'ятірці, – промовив Буряк, копнувши носакон напівпорожню пляшку.

Вона підкотилася до Шмати. Той зробив чергову затяжку. Буряк, повівши носом, скривився.

– Значить, так, пацани. У нас тут обстановка непроста. Тому зав'яжуйте оцю всю хрінь. Зранку – так точно. Не знаю, як надовго все затягнеться. Але люди потрібні постійно. Бажано – у нормальному стані. Під кінець дня, коли вас поміняють, що завгодно. Тоді, до речі, бабло отримаєте. Зараз я ваш десятник, підходьте до мене. Завезуть намети, будуть генератори, годуватимуть. Усе, як у них, – він кивнув за периметр, у той бік, де географічно знаходився Майдан Незалежності. – Гроші на всіх братиме Сірий. Усі питання – також до нього. А ти, Сірий, – до мене, якщо чогось не допреш. Тільки що там допирати... Дай курить.

Сірий простягнув зіжмакану пачку. Лоб підніс запальничку.

– Коротше, пацани, вводні такі, – сказав він, затагнувшись і випустивши перед собою густий сизий струмінь диму. – Унизу, у центрі, починається велика буза. Причому київських, наших, навіть із області, тобто – місцевих, там узагалі нема.

– Зовсім? – перепитав Сірий.

– Уточню. Але, по ходу, дуже мало. Києву все це нахрін упало. Сюди понаїхали западенці. Тільки з одного Львова їхнього, я так почув, сто тридцять автобусів. Усі бандери озброєні. Намети в них американські, хоч і вживані. Харчі так само постачають регулярно. Дрова, вугілля. Чужих треба звідси вигнати. Порядок – забезпечити.

Сірий, як і решта, довіряли Бурякові. Ні для кого не було секретом, що не так давно він працював у міліції в Броварах. Потім чи вигнали, чи сам пішов, але, кажуть, зв'язків не втратив. Тому все, що говорив, виглядало перевіреною інформацією, зібраною ментами. Раз так, ситуація справді виглядала в рази критичнішою, ніж усі інші рази, коли їхню групу залучали до акцій.

Тим часом Буряк витягнув із кишені дублянки жмутик червоно-чорних смугастих стрічок.

– Беріть по одній. У них є, у нас теж повинні бути. Поки тут кучкуємося, на базі, – він обвів жестом парк, – стрічки носити. Кругом крутяться журналісти з камерами. Хай бачать, ми тут не просто так, типу отара. Вони нас, до речі, так і показують. Тому, пацани, з ними краще не заводитися взагалі. Хто буде нахабний, лізтиме з мікрофоном просто в морду – валіть сміливо. Скажете – провокація, ніхто нічого вам не зробить. І ще таке, пацани, – черговою, третьою, затажкою, він добив цигарку до фільтра, сплюнув бичок під ноги. – Про стрічки. Тут бувають нормальні журналісти. Питатимуть, що це у вас за символіка. Скажете – георгіївська, символ перемоги над фашистами. Бандерівці – наймити фашистів. Той, у кого таке, – він простягнув жмутик Сірому, – проти повернення фашизму. Узагалі, ми всі за мир, аби війни не було. Так і кажіть, тільки без самодіяльності. Гуляйте, але поки краще за периметр не йдіть.

З його кишені озвався телефон. Відповівши, десятник матюкнувся, але беззлобно. Швидше – стурбовано, заклопотано. Так лаються завгоспи, коли треба терміново розв'язати якусь марудну поточну проблему. Махнувши вільною рукою, Буряк квапливо відійшов, перегукуючись із співбесідником матюкливими фразами.

– Усе почули? – запитав Сірий. – Розбирайте стрічки.

Шмата взяв останню. Дивлячись на чорні й червоні смуги, добив «п'ятку». Потім, зацікавлено глянувши на пляшку із залишками коли, що докотилася до його ноги, старанно, наче робив найважливішу справу свого життя, наступив на неї.

З горлечка чвиркнув чорний струмінь, бризнувши на кросівок Хряпи.

Той хотів вилятися – ураз замовк. До них з боку оточення неквапом рухався міліціонер.

Усі завмерли в напрузі. Навіть Шмата, усвідомивши нарешті – щойно курил траву на очах у купи ментів.

– Стоїмо? – запитав, наблизившись, сержант, і в голосі не почулося нічого загрозливого.

– А що? – обережно поцікавився Сірий.

– Нічого. Закурити дайте – що...

У кишенях вони почали порпатися наввипередки.

Котя. Буксир

Він не думав про наслідки, коли заволав на сержанта:

– Документи назад! Зовсім дах поїхав!

Даїшник, не зводячи з Коті очей, навпомацки застібнув ґудзика на форменому кітелі. Потім, так само незворушно, застібнув бушлат. Усім своїм виглядом інспектор говорив: спробуй, забери. Котя стояв до нього впритул і, мазнувши поглядом, мимоволі зачепився за мішки під очима. А на самому лиці залишила чіткий відбиток шалена втома. Навіть потіснивши злість та упертість – звичний стан працівників ДАІ, чи, як їх уже давно називали, гайців.

Коті таких ніколи не було жаль. Він, чоловік із великим водійським стажем, багато їздив Україною. За весь час, що крутив кермо, а це – більше п'ятнадцяти років, Костянтин Стогов не бачив жодного *гайця*, якому кортіло просто, по-людськи, потиснути руку.

Почавши заробляти й ставати на ноги, Котя дозволив собі зухвалість та розкіш водночас. Тримав окремо сотенні купюри, і щойно котрийсь із гайців махав смугастою паличкою, не чекав навіть, поки той назветься – давав сто гривень просто так, замість вітання. Не було випадку, коли б хтось відмовив. І Котя називав це раціональним витрачанням грошей на утримання ДАІ. Навіть доводив скептикам, озброївшись звичайним калькулятором: якщо один раз відбитися, наступного разу, за законом підлоти, відпресують по повній. Доведеться викладати не сто, а двісті. Чи, якщо на полювання вийде багатодітний інспектор, котрий залетів раніше перед начальством, – то й усі п'ятсот.

Таким чином, заплановану суму так чи інакше платити все одно доведеться. Бо український автовласник, якщо не має спеціальних номерів, винен гайцям щоразу, як виїздить рано на проїжджу частину. І якщо за цілий день смугаста паличка жодного разу не замайоріла перед тобою на узбіччі – значить, ДАІ погано працює, у

них не вистачає людей або, як варіант, інспектори були зайняті кимось іншим і тобі вдалося проскочити.

– Ви не розумієте нічого! – розходився Котя, барабанячи себе кулаком у широкі груди. – То я не гайцям плачу! То я собі купую в Бога проїзний!

А чуючи у відповідь «не богохульствуй, Стогов», завжди відмахувався обома руками:

– Та навпаки! Ми ж тримаємо машини в порядку! Кожен – свою! І витрачаємо на підтримку транспорту в нормальному стані якісь гроші! Мужики, якщо ми цього не робимо, рано чи пізно доведеться вбухати ті ж самі гроші, якщо не грубші! Не втечеш від долі! А долею керує Господь Бог! Значить, я отак розподіляю ресурс! Усе одно ж доведеться витратити його! Аби не більше!

Котіної логіки зазвичай не хотіли розуміти, та він і не наполягав. Щоразу зводячи все до власної цікавості – буде серед гайців хоч колись один такий, хто не візьме, а зрозумілою мовою пояснить, для чого зупинив водія. І що той порушив. А потім акуратно випише штрафну квитанцію, яку порушник змушений буде оплатити в найближчому банківському відділенні.

Словом, Костя Стогов не любив ДАІ та був у цьому неоригінальний.

Проте зараз, дивлячись на позбавлене жодних людських емоцій, навіть ненависті чи презирства, лице гайця, він із прикрістю визнавав – у дзеркалі останніми днями бачить щоранку те ж саме: мішки під очима від шаленої, нелюдської втоми і незнайому раніше затятість.

Тут, посеред вулиці, засіяної дрібним сніжком, стояли двоє, котрі готові були змагатися в упертості. Зараз вони йшли, немов винищувачі в повітряному бою, на таран. І кожен прагнув, аби відвернувся інший.

Різниця – у тому, що непробивний інспектор досі не зрозумів чи не хотів розуміти: проти нього вийшов камікадзе, котрому повертати нема куди, та й не особливо хочеться. Через те своєю здоровою, безшабашною злістю Котя мав надію перемогти гайця. Навіть якщо

той, замість розгорнути й прочитати отримані на вимогу права водія, запхав їх собі до кишені кітеля.

– Документи, кажу! – повторив він, уже давно не дивуючись, як спокійно, без зайвого надриву, виходить не качати – відстоювати свої права.

– Заберете у відділенні, шановний, – останнє слово для інспектора не мало жодного значення та смислу. – Звільніть проїжджу частину.

– Ти вже зовсім по-беспределу, командире! І сам це знаєш! У чому річ, можеш нормально пояснити?

– Ви порушуєте, – інспектор дивився на Котю, мов на нерозумну дитину.

– А він, значить, не порушує!

Котя кивнув через плече гайця, показуючи на чорний мінівен – один із двох, котрий перегородив вулицю.

Автомайдан ще зранку оголосив про намір пікетувати низку чиновницьких будинків. Коті було все одно, до якої колони приставати.

Улившись у повстанську кавалерію в понеділок, після показаного в новинах побиття беркутівцями людей на Банковій, він мотався на автоматі вже п'ятий день. Коли бути точним – п'яту добу. Офісом керував у віддаленому режимі, сам не розуміючи, як удається паралельно розв'язувати другорядні, як виявилось, проблеми по бізнесу. Додому заїздив двічі, прийняти душ та перевдягнутися в чисте. Брудне кидав у пральну машину, навіть не думаючи, хто й коли це все буде прати. Решту часу відсипався на задньому сидінні позиченого в товариша джипа. Бідака в середині листопада поламав ногу. І Котя, котрому так і не вдалося видряпати своє авто з чіпких пазурів колишньої, тимчасово купив старий «опель». На більше грошей тоді не було, а без коліс лишатися не звик. Погано себе почував, коли сидів у чужій машині на пасажирському місці.

Але й тут не слава Богу: наприкінці листопада, коли їздив на Майдан, аби просто з цікавості, на пам'ять, сфотографуватися зі

співачкою Русланою, поставив «опеля» не там, де дозволяли. Раніше на таке не звертали уваги. Факт, що автівку на його очах затягнули на автовантажник та повезли на штрафний майданчик, був прикритим, та не смертельним. Усе одно Котя збирався ще до Нового року позбутися тимчасових коліс, навіть домовився зі знайомим банкіром про позику.

Цей же приятель розповів про Автомайдан.

А Жека Воропай, власник джипа, попросив Котю, аби той, раз таке діло, сміливо використовував його авто. Якби не нога, сам давно б примкнув до лав кавалерії. Котя знав: це правда. Чому так – не міг пояснити. У тому числі – собі. Ще місяць тому навіть думки не припускав, що з доброго дива заб'є на офіс, стрімко, з головою, вище маківки занурившись у революцію.

Ні з ким зі старих та нових знайомих про це не говорили.

Ніби всі довкола вступили в мовчазну, жодним підписом, жодною офіційною домовленістю не обумовлену угоду: усе сталося само собою, інакше бути не може, так треба.

Кому треба...

Якби комусь іншому, якби був хоч найменший сумнів, що він із власної волі вписався в політичну гру, Костя Стогов далі займався б своїми інтернет-продажами. Інших, ґрунтовніших пояснень він не шукав. Нема коли займатися дурнею, яку його остання за ліком дружина гордо, з розумним виглядом іменувала мудрим словом «рефлексії».

Тому цього ранку Котя особливо не парився. Ярославів Вал – так Ярославів Вал. Недалеко. Інші мотнули за Київ, хто – на Піски, хто – на Кончу-Заспу, а окрема колона рушила до Печерського суду. Разом із Котею подалося з десятків машин, по обох хідниках уздовж вулиці рухалися піші майданівці з прапорами.

Він їхав другим, майже впритул до головного авто. Шлях перекрили просто в них на очах – і Котя, і всі, хто сунув спереду, бачили, як два бусики, один за одним, майже синхронно зрушили з місця, заблокувавши проїзд. Їхні водії, не ховаючись, вибралися з

кабін і швидко розчинилися серед транспорту, пірнувши в сигнальну какофонію – довкола загули дружно й обурено. Вибравши момент, Котя вирулив уперед, обігнавши «лексус» із жовто-блакитними стрічками з обох боків, наблизився до перешкоди й вийшов, маючи серйозний намір відшукати й приволочити за карк хоча б одного з водіїв.

Інспектор намалювався відразу. Машину ДАІ Котя помітив тільки тепер, вона скромно, ніби так треба, притулилася недалеко від місця пригоди. Інспектор якось назвався, його просте для сприйняття ім'я зовсім не цікавило Стогова. Як, зрештою, усіх інших, хто тут же запрудив вулицю й узяв територію широким неправильним колом. Він звелів Коті прибрати свою машину, бо вона перешкоджає руху. Коли ж почув у відповідь, хто саме тут заважає, спокійно мовив: «Тоді будемо вирішувати. Напросився», – і після того запхав Котіні документи собі під прихисток бушлата.

– Ганьба! Ганьба! Ганьба! – звичним злагодженим хором відповів на це натовп.

Стогов помітив: до людей з Майдану долучаються звичайні перехожі. Спершу – не активно, просто з цікавості, явно збираючись постояти й піти. Але дуже скоро байдужих довкола майже не лишилося. Заклик: «Банду геть!» підхопили вже ті, хто вирішив не зупинятися, проходячи в своїх справах повз зібрання.

– У мене купа свідків, командире, – Котя далі тримався миролюбно.

– Так і говори з ними, – почулося у відповідь.

Даїшник не збирався давати заднього. Його напарник від машини стежив за парою з неприхованим азартом. Підсилювало інтригу ще й те, що обоє виявилися майже однаковими на зріст. Клацнуло кілька апаратів. Котя не мав сумніву: десь за годину перші фото виринуть у мережі, та ще й із підписом на кшталт «Битва гігантів».

Може, й так.

Тільки битися з гайцем Костянтин Стогов не збирався.

Говорити з ним безглуздо. Розвернувшись, Котя пішов до джипа. Крики на його підтримку грянули з новою силою. Складалося враження – один із велетнів, той, котрий за нас, програв та змирився з цим.

Нехай, вирішив Котя.

Витягнути з багажника буксирний трос – справа кількох секунд.

Даїшник, не зводячи з нього очей, напевне, до останнього не вірив, що зухвалість одного може бути такою ж безмежною, як його власне нахабство. Або, скоріш за все, гайцеві стало по-людськи цікаво, чим же все може скінчитися.

Тому й не квапився втручатися.

Котя, між тим, обійшов найближчий до себе бус. Трохи пововтузившись, зачепив буксир.

Даїшник ступив уперед – наміру забрати трос не приховував.

– Ганьба! Ганьба!

Людський струмок обтік його, заступивши дорогу.

Зі сторони Володимирської вже рухався міліцейський патруль. Інакше, ніж у бронезилах та з автоматами, стражі порядку давно вже вулицями не ходили.

Котя вже сидів за кермом. Обережно розвернув джип. Здав задом, попередньо погудівши.

Хтось із водіїв, навіть не питаючи, закріпив позаду вільний кінець троса.

– Пішов!

Котя рушив.

Буксир повільно натягнувся, зрушуючи з місця бус, повертаючи його, і ось – уже розтягуючи затор, хоча б частково звільняючи проїжджу частину.

Вулиця, здавалося, здригнулася від оплесків.

– Хоп! – мовив сам до себе Котя.

«Лексус» знову зайняв чільне місце. Невеличка колона рушила вгору по Ярославовому Валу.

Котя затримався, повернувся до гайця. Частина пікетувальників теж не квапилася. Краєм ока зачепив – водій другого буса вже лізе за кермо.

– Розібралися, – мовив Стогов до інспектора. – Там, бач, троса треба було. Допоміг. Ордена не треба. Медалі теж. Права назад давай.

Знизавши плечима, даїшник поліз під бушлат.

Його напарник старанно, навіть висолопивши кінчик язика, переписував собі номери Котіної машини.

Коновал. Щит

Він бачив, що сніг не танув на шоломах.

Сипати почало ще вчора звечора. Та на ранок уже валило. Павло не боявся зими й узагалі холоду. Він уважав себе загартованим і навіть час від часу пірнав в ополонку. Не через бажання підтримати якісь народні традиції чи захоплення моржуванням. Навпаки, вважав позбавленим здорового глузду купання голим у крижаній воді лише тому, що є певний ритуал на Водохреща.

Особливо бісило, коли політики, худі й товсті, трусять жирком перед телекамерами, демонструючи на публіку свій гарт і відданість церковним звичаям. Ще нічого, коли по телевізору покажуть якусь артистку чи співачку в купальнику. Бажано – максимально відкритому, аби потім було, про що поговорити з хлопцями за пивом. А загалом же Коновал був далекий від ритуалів, особливо – публічних.

Для нього зануритися в холодну воду означало показати кураж після лазні.

Приятель, Саня Жданов, мав можливість будь-коли резервувати для колег невеличкий оздоровчий комплекс у Гостомелі. Будь-який беркутівець при бажанні може нагнути хоч власника сауни, хоч ресторану, хоч нічного клубу. Дуже продуктивно пресувати власника борделю, бо ця діяльність сто відсотків незаконна. Проте Жданов пишався тим, що той чоловік із Гостомеля сам запропонував дружбу, нічого не вимагаючи навзаєм. Хоч Саня та інші беркутівці розуміли, яка з того користь – усе місто знало, що бійці київського «Беркуту» завжди бажані гості в того підприємця. Значить, йому набагато легше розв'язувати всі питання з місцевим начальством, у тому числі – міліцейським. Коновал на власні вуха чув, як той лисуватий товстун хвалився: коли чогось хоче й несе на підпис будь-який папірець, йому ще ніколи не відмовили.

Згадка про затишну сауну, парну, з якої можна вибігти голяка й з розгону, волаючи на всю силу легенів, пірнути в рукотворний ставок у дворі, а потім, повернувшись, укинути в себе грамів сімдесят п'ять холодного віскаря, дивним чином зігрівала. Бо сніг густо сипав, проте мороз затримався, не встигав. А Павло, стійкий до низьких температур, ненавидів сльоту. У сиру погоду його часто хапав нежить, текли соплі, він починав хлюпати носом, що руйнувало в очах передусім порушників громадського порядку образ бійця елітного спецпідрозділу «Беркут». Людини, витесаної з кременю й сталі.

Їх змінили зранку. Перед тим, під час розведення на плацу, командир, якого навіть в очі частіше називали Паличем, аніж на звання, дав розлоге ввідне. Пояснивши бачене вчора в новинах: радикали та націоналісти захопили урядовий квартал, закріпивши свої блокпости по периметру й заблокувавши рух. Усе це шобло можна було зачистити ще до вечора, але керівництво вирішило не рубати з плеча. Треба було все продумати, зважити й прийняти адекватніше рішення, бо віднедавна кожен рух, навіть кожне чихання законної влади контролюється американськими спецслужбами.

Америка далеко, говорив Палич, і знав, про що казав – сам кілька разів був за океаном, у Нью-Йорку та Чикаго, показуючи фотки своїх апартаментів у пентхаусі з виглядом на Гудзон або ще якусь американську річку. Їхній командир узагалі любив фотографуватися на фоні водойм, і таку його слабкість Коновал сприймав цілком нормально. Отже, пояснив на пальцях Палич, америкоси хрін знає де. Але вони накручують європейців. Ті ж, своєю чергою, з будь-якого приводу волають на весь світ про порушення прав громадян на мирні зібрання, яке відбувається останнім часом у Києві. Значить, беркутівцям слід діяти обережно, адекватно, винятково в рамках закону.

Що означає – одним махом змитати галасливу шушеру разом зі снігом із вулиць вниз на Майдан, а потім – узагалі з Майдану, –

ранувато.

Такий підхід Коновала не влаштовував. Павлові хотілося, аби все це скінчилося чимшвидше. Аби можна було відсвяткувати всім взводом у гостомельській сауні, напившись до зеленого слизу й навіть прокльовавшись у знаменитий рукотворний хазяйський ставок. Потім отримати премію та відгули, їм уже пообіцяли. Нарешті, має прискоритися черга на квартиру, Коновал уже водив жінку з тещею показувати новий будинок. Життя й служба мусять стати на звичні, стабільні рейки. І рухатися не так, як комусь на вулицях та майданах хочеться, а так, як належить. Для того існує влада, щоб визначати оті всі напрямки й вектори, про які говорять у телевізорі та по радіо.

Коновал відчував у собі сили розігнати всю ту строкату казку з прапорами й незрозумілими гаслами негайно. З кожною годиною стояння на Грушевського під мокрим лапатим снігом бажання піти на натовп одному, з кийком та щитом, невмолимо зростало. Проте наказу не надходило. Видно, у кабінетах ще не домовилися, як краще діяти. Поки там радяться, товчуть воду в ступі, майдануті розцінюватимуть цей процес як демонстрацію слабкості й нахабнітимуть чим далі, тим більше.

У тому, що відбувалося довкола не лише тепер, а взагалі, уже третій тиждень, Павла найбільше бісила оця вимушена власна бездіяльність. Він уважав правильним розпорядження розігнати тієї ночі людей з Майдану. Сам завзято молотив кийком навсібіч, із власної ініціативи полюючи передусім на тих нахаб із камерами та фотоапаратами. Дуже переживав, що не його взвод працював наступного вечора на Банковій, бо руки відтоді чухалися – хіба не для таких операцій їх, беркутівців, довго й наполегливо готували, ще й переатестовуючи регулярно. Після вчорашнього, коли майданівці пішли в наступ та розширили свої кордони, Коновал був певен – ось нарешті момент істини.

Порушення явні, очевидні.

Відповідь влади має бути адекватною.

Палич сказав, хоч і без нього відомо, – на тому ж Заході, у тій-таки Америці, силові структури давно навели б лад, очистивши вулиці. Нічого собі – ніяка Франція не дозволяє собі вказувати ніякій Німеччині, як там на вулицях слід поводити себе їхнім охоронцям порядку. Тут, бач, усі хором роблять зауваження. А ми ще слухаємо. Після того кричать – нема демократії.

Ось вам демократія!

Центр міста перекритий, робота установ паралізована, ніхто за це не покараний. Наче так і треба.

Якщо сила – у слабкості, то Павло Коновал не визнавав таку силу.

Добре, хоч роздали спеціальні памперси. Щоправда, це означало – їх готують до тривалого тупцання на місці. Так і було: протягом дня бійці лише переходили з шеренги в шеренгу. Попереду, напевне, щось відбувалося. Коновал чув – десь на постах дівки із жовто-блакитними стрічками роздають бутерброди, у такий спосіб ніби намагаючись подружитися. Та Павло чув суворий наказ – під жодним виглядом, у будь-якому разі не брати нічого з рук порушників. Це може бути провокація. Навіть напевно провокація: хто з доброго дива роздаватиме беркутівцям та міліції хліб із чаєм...

Насправді від самого ранку, відтоді, як їхній взвод заступив на Грушевського, бійці чули мало інформації. Хіба знали – поки керівництво оголошує про спроби врегулювати проблему мирно, за столом переговорів, силові підрозділи поступово блокують центр Києва. Спершу Коновал не замислювався, що це може означати. Просто рухався за наказом з місця на місце, зігріваючи себе думками про скорий кінець шабашу. Та ближче до четвертої дня, коли місто почали огортати ранні засніжені грудневі сутінки, Павло раптом стрепенувся, немов прозріваючи.

Чорт забирай – але ж усе робиться правильно! Треба лише до двох додати два!

Квартали зачищали повільно, навіть дуже повільно, ніби між іншим. Ніхто не робив різких рухів, здатних спровокувати небажані дії та непотрібну реакцію. Коновал чітко та яскраво уявив, як усе

відбувалося: ось стоїть блокпост десь на розі, на перетині Шовковичної та Богомольця. Майданівці сьорбають чай, пластанки обпікають пальці, вони вдягають рукавички. Триндять по телефонах та між собою, як закріпилися на дальніх рубежах. Сніг ряснішає, густішає, у сутінках нагадує білу стіну. Вмикаються ліхтарі, спалахують вікна будинків, картина дуже мирна, спокійна, нагадує чарівну зимову казку. І ось із цієї казки раптом тихо, без зайвого галасу, виступають бійці міліцейських підрозділів. З ними битися нема дурних, та й битися ніхто не збирається – блокпости беруть у кільце, вичавлюють із зайнятої ділянки, тіснять вниз, до Майдану. За міліцією та вевешками – беркутівці зі щитами мітять звільнену територію. А під їхнім прикриттям комунальники в оранжевих жилетах, котрі з ранку на низькому старті, починають прибирати.

Кожен робить свою роботу.

Усі на своїх місцях.

І обходиться без провокацій.

Щойно прийшло розуміння, що їхній пост на Грушевського – насправді передова, неоголошена лінія фронту, Павло заспокоївся. Навіть перестав перейматися незатишною сльотою, зате ясніше уявив день, коли все нарешті скінчиться. На Майдані нікого й нічого не буде вже в п'ятницю. Субота-неділя – наведення порядків та завершення прибирання ялинки. З понеділка там уже їздитимуть машини, ніби нічого не було.

Павло запланував у якийсь із відгулів сходити з малою до ялинки. Діти люблять таке.

Ще й із Дідом Морозом сфотографується. Безкоштовно. Нефіг гроші платити, покаже посвідчення – той ряджений ще й сам доплатить, аби не чіпали.

Може – хрін із ним, дасть артистові заробити. Їм же Палич премію обіцяв по завершенню, за хорошу роботу. Нехай підніметься чоловік, не шкода.

Наступні кілька годин пролетіли, на диво, швидко.

Наказ бійці почули близько сьомої, коли мокрий сніг уже засипав товсте скло шоломів і доводилося постійно зчищати білі пластівці руками, немов автомобільними двірниками. Та Коновал відчув раніше – надто активно заворушилися пацани-вевешки спереду. Щойно сині бушлати по команді синхронно та злагоджено розтеклися в різні боки, немов відкриваючи широченні ворота, Павло посунув уперед першим.

Він не намагався бігти. Просто рухався трохи швидше за інших. Між Коновалом та іншими беркутівцями, котрі йшли позад нього клином, «свинею», утворилася невеличка, на перший погляд, шпарка.

Коновал не вправився, як туди кинулися строкато вдягнені чоловіки, відсікаючи його від решти бійців.

Побачивши впритул біля себе зовсім молоде лице, не налякане, швидше зосереджене, так, ніби хлопець завзято виконував важливу для себе роботу, Павло не відчув небезпеки. Навпаки, язик засвербів зауважити цьому та іншим, аби поскидали з себе рюкзаки. Так чи інакше доведеться відступати, повертатися, показувати спину, тікати. Бруківка на Грушевського ковзала від насипаного снігу, наплічники не дозволяли до пуття тримати рівновагу. А наздогнати та схопити будь-кого з них для бійців не було проблемою – простягни руку, чіпляй наплічник за ручку, смикай, ось тобі й полонений.

Та коли відчув – тиснуть, відсовують до тротуару, і далі – до підмурованого пагорба, зрозумів: довкола нема жодного свого. Лише чоловіки зі стрічками та рюкзаками, над чиїми головами теліпаються розгорнуті прапори.

Коновал не злякався.

Не бачив, кого тут боятися.

Завченим, відпрацьованим сотні, як не тисячі разів за час служби, рухом виставив перед собою прямокутний щит.

Відгородився від нападників.

Потім потіснив їх.

Голосно вигукнув, намагаючись перекричати загальне гудіння:

– Розійшлись! Не провокуйте! Ідіть геть, я сказав!

Молодого, у каптурі та в'язаній шапочці, уже не було. Навпроти виріс вусань, здер із голови шапку, закричав, дивлячись просто на щит:

– Ти будеш стріляти? Кажи – є наказ? Ти стрілятимеш у своїх?

– Сам застрелься! – гаркнув Коновал. – Не провокуйте! Розійшлися, з дороги геть!

– Ясно! – вусань махнув шапкою, повернувся до натовпу боком. – Він готовий стріляти! Вони всі готові стріляти! Ганьба!

– Ганьба! Ганьба! – дружно й злагоджено підхопили довкола.

Тут же молодий голос, десь ззаду, дуже схожий на жіночий, тільки захриплий, прокричав:

– Банду – геть!

Це так само підхопили. Вусань, ще раз махнувши шапкою, ураз кудись подівся. Натомість навпроти затиснутого з трьох боків бійця з'явилися інші, з фотоапаратами й навіть двома телекамерами.

– Не провокуйте! – укотре рявкнув Коновал, спробувавши дістати найближчий об'єкт кийком.

Оператор відступив, та знімати не припинив.

Павло зціпив зуби. Зручніше перехопив свою гумову палицю. Наказу бити не чув. Та бачив себе в ситуації, коли загроза небезпеки явна. Отоваривши одного або двох майданутих, жодної інструкції не порушить.

Коновал заніс руку для удару.

Наступної миті крикливий натовп відтіснили – з лівої сторони неблаганно сунули металеві щити, звільняючи Павла з короткочасного полону.

Сипав сніг, не танучи на шоломах.

Павлові хотілося, аби хоча б одному з горлопанів стало ясно: він не збирається забувати приниження.

Боець спецпідрозділу «Беркут» ще ніколи не впирався спиною в стіну під натиском беззбройних провокаторів.

Комусь із них це має дорого обійтися. Усе одно кому. Вони ж тут усі заодно.

Значить, відповідатиме один за всіх. Не завжди Коновал буде зв'язаний та обмежений відсутністю відповідних наказів.

Котя. На ногах

Йому прокололи колесо.

Як, коли сталося, Котя поняття не мав. Автомайдан блокував під'їзди до центру з боку Хмельницького, запрудивши машинами вулицю та зупиняючи беркутівські й міліцейські автобуси. Протрималися недовго, гайці розігнали. Хоча діяли не жорстко, швидше дозволяли водіям гаркатися з собою. Деякі навіть посміхалися, добродушно та з претензією на приязність. Словами, діями та жестами даїшники давали зрозуміти: рипайтесь, хлопці, скільки хочете, на скільки вистачить часу, натхнення та бензину. Усе одно влада не у вас. І раз поки нікого не чіпають, усе – добре, *майже* все – дозволяють, значить, нема наказу. Так треба. Будемо буцатися з вами, доки хтось перший не постирає й не відіб'є собі роги.

Це будемо не ми, отак гайці заявляли без натяків, прямим текстом.

Коли Котя з іншими вирішили пересунутися трохи нижче, зрозумівши, нікому не стане краще від того, що їхні автівки безкарно протаранять, змітаючи з дороги, він і помітив пробиту камеру.

Улупили від душі, чимось твердим, потужним та гострим. До того ж діяла людина зі знанням справи, напевне, маючи багатий досвід. Звісно, поруч постійно крутилися тітушки, мов саранча, не надто ховаючись, лиш закриваючи лиця каптурами та тримаючись про всяк випадок ближче до гайців або ментівських патрулів. Інших винних Котя не бачив. Розуміючи також – став об'єктом нападу, бо джипи взагалі привертають увагу гопоти. Він не розгнівався, смислу нема, лють ні на що не вплине. Знав, на що йшов. Машина чужа, проте ціла. Навіть якщо її розтрощать одного разу, Жека, власник машини, не особливо засмутиться. Сидячи вдома зі зламаною ногою, міг лише дивитися новини по телевізору, кожних півгодини сіпатися до Інтернету, скреготіти від безсилля зубами. Тож, схоже, змирився з

тим, що авто, позичене ним на потреби революції, рано чи пізно може сильно постраждати.

Костя Стогов досі не міг собі пояснити до пуття, чому на місці Жеки думав та чинив би так само.

Але чисто теоретично йому кортіло відшукати серед одноманітних тітушок «свого» шкідника. Дав би щигля. А потім – поставив пляшку. Вони люблять пляшки, нема мови. Гребтимуть усе, що даватимуть. І Котя серйозно готовий був віддячити тому найнятому для шкідництва дурневі. Пояснивши, чим саме той тип його виручив.

Коті дивним чином щастило на подібні збіги обставин.

– Гайці ж чудово все розуміють, – мовив він, струшуючи сніжинки з коміра й піднімаючи його, аби стало затишніше. – Знають, за яким лихом я припхався на Хмельницького. Бачили, що я з усіма. Але є протокол, я викликав евакуатор за свої гроші. Хай доведуть, що я перешкоджав рухові транспорту свідомо, зі злочинними намірами!

– Такий великий, а такий дурний, – гмикнув Юра Шевель.

Новий товариш викладав працю в школі. Йому вже стукнуло сорок, він рано почав лисіти й пояснив: то ознака високої сексуальної активності, доведено науково. Видно, говорив так усім, хто звертав увагу на залисини. Чоловіки познайомилися менше трьох годин тому, знайшовши одне одного біля стели. Сюди після одинадцятої вечора сходилися всі охочі патрулювати нічний Майдан – так кияни відгукувалися на поширені через Інтернет оголошення.

Учора до глибокої ночі солдати внутрішніх військ разом із беркутівцями зачищали довколишню територію. Тепер ближні вулиці рясніли синіми бушлатами, засніженими вушанками, синіми, у рябу смужку комбінезонами. Метро цілий день то зупинялося, то відновлювало роботу, а соцмережами вперто гуляли чутки про можливу нічну силову акцію.

Котя ж лишився без коліс.

Джип залишив у приятелів на СТО, там із машиною точно нічого не станеться. Та вдома, у порожній квартирі, де в холодильник уже скоро тиждень, як нічого не клали, Котю нічого не тримало.

Навіть якби тримало. Нехай би бурчала дружина, кувікали маленькі діти – знаючи себе, Стогов розумів: усе одно не міг би лишитися в чотирьох стінах. Йому давно хотілося, аби в Києві *щось* почалося. Не знав, з чого та з ким закрутити справи. Тож коли стартувало, долучився відразу. Ще й почав прокручувати подумки варіанти, де б та в кого на короткий час позичити машину, щоб не сидіти без діла.

Тож заклик до всіх охочих вартувати вночі виявився тим, що йому було зараз треба. Просили патрулювати хоча б по три години. Та Котя збирався відстояти, точніше – відходити цілу ніч. Бажаннями збіглися з Шевелем і тепер неквапом походжали Хрещатиком.

Попри попередження, тут цієї ночі було якось незвично тихо. Наметове містечко огортав дим від десятків багать. Люди грілися біля діжок та пічок-буржуйок, які нагадували фільми про війну, а молоді, особливо закорінені містяни, узагалі бачили це чудо вперше. З повстанської сцени біля вільного мікрофона хтось монотонно читав вірші про Майдан, і читця слухало кілька десятків, переважно – люди старшого віку. Де-не-де біля наметів чулися співи – згуртувавшись, люди самі знаходили, чим і як себе забавляти.

Тут ніхто нікого не знає – але можна підійти до першого-ліпшого та поговорити, мов із другом дитинства чи давнім родичем, котрого нарешті побачив. Нічого особливого. Усе, як завжди. Спокій та безпека серед одностудців.

Хтозна.

Може, то заспокоював лапатий сніг. Кортіло, мов у дитинстві, примоститися біля вікна й стежити, як білі пластівці неквапом укривають землю, дерева й машини, демонструючи – нарешті зима помітила територію. А ще можна постояти під снігом, заплющивши очі, і ні про що не думати. Загадуючи бажання щоразу, коли на носа сідає чергова велика кошлата сніжинка.

– Даїшник, як мент, Костю, – товариш констатував очевидне. – Придумає тобі те порушення, яке сам захоче. Я ось не водій – і знаю. Ти не тягнеш на наївняка, знаєш усі пастки, які готують гайці.

Тільки даїшнику все одно насрати на твій досвід боротьби з ними. І твою, братику, пробиту шину.

– Правда, – легко погодився Котя. – Тільки ти врахуй одну обставину. Формально, *чисто* формально, – він наголосив на цій фразі, навіть повторив: – З формальної точки зору, у мене є відмазка. Так, я підтримую наших, я за Майдан. Он стрічка на джипі причеплена. Але таких машин знаєш, скільки їздить зараз Києвом? Туйова хуча, щонайменше. І не кожен, погодься, не кожен, хто з символікою, – майданівський вершник. Інакше б вони гребли всіх без розбору, будь-де, на будь-якій вулиці.

– До того йде, – зауважив Шевель.

Повз них проходили дівчата-волонтерки. Одна по самі очі закуталася в широку квітчасту хустку. Інша натягнула смішну в'язану шапочку з помпоном та вухами й замоталася, наче плащем, широким синьо-жовтим прапором. Розв'язані шворочки теліпалися в різні боки, коли дівча крутило головою, шукаючи охочих попиту чаю. Перехопивши в засніженій напівтемряві Котін погляд, вона ступила в їхній бік, простягнула підніс.

– Карпатські трави.

– Ага, чую, пахне, – Стогов пригостився, узяв ще один стаканчик товаришеві. – Учора, здається, у вас брали.

– Не в мене, – дівча мотнуло головою. – Я тільки в обід приїхала.

– Звідки?

– Умань. Побачила в новинах, як вчора беркутівці наших пресували – усе, кажу, досить. Повертаюся.

– Куди?

– Та сюди ж! – дівчина легенько тупнула ногою. – Коли тут наших побили на Майдані, мама з татом за мною приїхали прямо в гуртожиток. Не хотіла додому їхати, так вони сюди – забрати. Від гріха.

– Учишся?

– Київський універ, Шевченка. Біолог, третій курс.

У кумедній шапочці дівча виглядало старшокласницею.

– Забрали? Ну, від гріха...

– Мені битися з ними? Поїхала. Усе одно ніби занять не буде. Чи лікарняний напишуть, у мене мама з поліклініки. А тут таке! Я втекла! – похвалилася Шапка.

– Знову за тобою приїдуть.

– Не приїдуть! – вона вперто мотнула головою. – Як припруться, хай тут спробують знайти! Я в Профспілках захираюся! Мене там уже всі знають! А туди без перепустки наші нікого не пустять! Так що я тепер буду на чаєві, підходьте!

Волонтерка в хустці вже йшла до інших вартових, і подружка, махнувши на прощання, подріботіла за нею. Провівши дівчину поглядом, Котя сьорбнув напій.

– Сильно солодкий для мене. Зате ще гарячий, – і відразу, без переходу, продовжив перервану розмову. – Так що кажу, поки цього нема, поки менти не гребуть усіх гамузом. Як почнуть, усіх не перегребуть. Узують народ по повній – згоден. Але вчора я тому типові товчу: командире, коротше, нічого не знаю, не при ділах! Їхав собі у справах. Побачив знайомих. Зупинився привітатися. Пробка величезна, сам, кажу, бачиш. Поки туди, поки сюди – якийсь підор із колорадською стрічкою проколов колесо. Чому мені? Не знаю! Машина не сподобалася. Колір моєї стрічки, бо в нього не такий. Зараз бач, що робиться кругом. Він махає гривною, бо все очевидно. Січеш?

– Не може бути, аби даішник таке схавав!

– Не може! Тільки ж він зжер! – Котя переможно реготнув, зробив ще один ковток, намагаючись не попекти губи. – Ще й облизнувся! Бо я реально не міг поїхати геть із пробитим колесом! У мене аварія! Чепе! Що я порушив, питаю? Мовчить. Дивиться своїми порожніми баньками тупими – і мовчить! Сопе у дві дірки! А сьогодні, бач, усім, із ким я був на Хмельницького, шлють повістки! Мене Бог милував! Бо є протокол – аварійна ситуація! Хоп!

Допивши, Котя пошукав і знайшов смітник, зіжмакав та викинув спорожнілу пластанку. Видобув із кишені куртки цигаркову пачку,

витає сигарету, уставив у рота. Юрій простягнув запальничку, натомість пригостився. Він забув куриво, а Стогов – запальничку.

– Ходили ваші? Що шиють?

– Поки нічого. Типу, знаєш, свідки.

– Чого свідки?

– Піди запитай. Але там попереджають: погано себе поводитимуть – стануть підозрюваними.

– У чому?

– Сам же говорив – для них нема різниці. Щось навішають. Позбавлять прав на півроку. Запросто. Можна відкрутитися, але не всі наші паряться. Один мені так і сказав: знаєш, брате, запахло. Усе одно, що просити ката, аби не вішав. Повісить, але з відчуттям, що зламав.

– А ти?

– Бач, Юрку, завжди викручуюся, – Котя гмикнув. – Натура така. Натягнути гайця, забалакати мента, намахати податкову – національний спорт, знаєш.

– Та знаю. У мене брат по бізнесу. Не згортається, бо навчився всіх обкручувати.

Шевель затагнувся, витягнув телефон, глянув на цифри годинника. Тоді повернувся, примружився, звіряючи його з великим електронним кубом на Будинку профспілок. Гмикнув, заховав трубку назад.

– Що таке?

– Перша скоро. Я тут походив, послухав. Люди кажуть – на початку другої можлива зачистка.

– Навіть точний час знають?

– Початок другої – не точний час, – зауважив трудовик. – І ти не думай, Костю, що місцеві не налагодили розвідку.

– Та я знаю. Автомайдан від самого початку слухає ментівську хвилю. Є такі кулібіни, намайстричили програмку. У більшості на приймачах вона стоїть. Часто помагає, а до чого тут розвідка?

– У наших штабах мають вуха на тій стороні, – Юра кивнув у напрямку Банкової. – Я нікуди не вхожу, ти так само. Не факт, що дезу не зливають. Тут ментівські тихарі навіть не особливо ховаються в натовпі. Бо їх же не чіпатимуть. Один удар в рило – і все, напад на працівника міліції. Є легальна підстава запустити сюди чистильників. Качелі, Костю, серйозні качелі. Ніколи нічого не прорахуєш.

– Так чому ж повірив про зачистку після першої саме сьогодні?

Вони саме проходили повз діжку з вогнем. Шевель ступив убік, кинув всередину недопалок, засунув руки в кишені.

– Я щодня вірю. І тобі раджу. Порохова бочка цей Майдан.

– У сенсі? Боїшся – рвоне?

– Підірвуть ізсередини. Свої ж, ось що страшно. Один раз розслабляться... Ми один раз дамо слабину, щось пропустимо повз вуха – і гаплик. Удруге це все, – трудовик обвів рукою задимлену й засніжену площу, – уже не зібрати.

– Зібрали ж. Удруге, – нагадав Котя. – Правда, я тоді не був, у нуль четвертому році. Там кричали за політиків. Я їх не дуже. Ніхто не подобається.

– А я – був! Он там, – Юрій повернувся, показуючи в бік мерії, – стояв наш намет. Написав заяву, відпустка за сімейними обставинами. Нічого, підмахнули, у нас у школі директорка бойова, дід був політв'язнем. І скажу тобі, зараз – не те. Тому, вважай, люди вийшли вперше. Кожен сам за себе. Можна так сказати?

– Можна, – легко погодився Котя. – У такому разі не бійся, вийдуть знову й знову. Саме тому, що кожен за себе. Спільний ворог гуртує дуже різних людей, так і знай. А взагалі, думай головою – сьогодні ніхто нікого не розганятиме. Так, дрочать. Лякають. Завертають поганку. Деза, ти правильно сказав.

Шевель зупинився, ступив півкроку вбік. Тепер дивився на Котю підозріло, ніби враз відчувши в ньому провокатора.

– Чому?

– Тому. Новини слухаєш?

– І дивлюся. До чого тут новини?

– Америкоси в Києві, – пояснив Котя. – Офіційна делегація. Як ти це собі уявляєш – ці приїхали мирити, розбиратися, домовлятися. Ті жлоби, – тепер була його черга кивати в сторону Банкової, – бояться не так дихнути, аби не зіпсувати повітря. Вони ж у нас типу не піддаються на провокації радикалів, котрі баламутять обдурених громадян! І тут раз – силова акція! Повір мені, Юрку, – зачищатимуть наступної ночі після того, як американці звідси заберуться. А оті крикуни під партійними прапорами допоможуть.

– Кому?

– Ментам, беркутам. Усім. Ударять ізсередини. Бо хтось про щось домовиться, якісь закони переграють, Росія щось собі виторгне. Думаєш, американці – просто так? Вони посередники, Юрку. Напрямую ж ніхто з таким, як Янукович, не говоритиме. Себе не поважати.

Трудовик знизав плечима.

– Я так глибоко в політику не лізу.

– Я теж. Повіриш – не ходив голосувати. Забивав. Нема за кого. І все одно потрібні цифри домалюють.

– Тю! Я завжди ходив!

– І хоч раз вигравав той, за кого ти ставив хрестика?

Помовчавши трохи, Шевель видушив з себе, ніби зізнавався в чомусь паскудному:

– Один раз. Ющенко. І то...

– Бачиш! – Котя від радості навіть потер руки. – Значить, ти не віриш їм так само, як і я! І не дарма боїшся вибуху зсередини. І всі бояться. Бо розпустити народ треба ще до Нового року, зробити це слід красиво. Аби всі були якщо не задоволені, то в усякому разі – не сильно ображені. Про це зараз і домовляються. Тому зачистка, повторюся, буде, але не зараз. І не така, як учора. Ніхто не кидатиме сюди спецназ.

– А як?

– Думаєш, віче щонеділі дарма придумали? Сьогодні вівторок...

– Уже середа.

– А, ну правильно. Середа. До неділі дотягнуть му-му. Далі збереться чергове віче. І нам скажуть, хто про що домовився. Ми перемогли, усе, дякую, будемо розходитися. Отака зачистка.

Юрій пошкріб підборіддя.

– Тебе це влаштовує?

– Ні. Але іншого просто не запропонують. Інакше стояти тут доведеться до морквиного заговіння. Люди не витримують.

Шевель знову почухався.

– Чорт його знає... Я все порівнюю з минулим разом, коли відстояв сорок днів. Тоді всі домовилися... Але ж, Костю, тоді стояли, уважай, до січня. З листопада. Зараз ще мало часу пройшло. Невже так швидко домовляться?

– Повинні. Часи змінюються, Юрку. Ніхто не хоче затяжних майданів. Ще закуримо?

Не чекаючи відповіді, Котя поліз по цигарки.

Коли все довкола раптом занурилося в темряву – нічого не зрозумів.

Засніжило, хрустіли вогнища, тож здавалося – всюди світло.

А потім ніч ожила.

Птаха. Онлайн

З п'ятниці в нього у квартирі жив родич.

Троюрідний брат Петро, старший від Птахи на три роки, клав плитку в Козятині разом із батьком та його кумом. Точніше, старші чоловіки взяли хлопця підсобником, чорноробом, щоб освоював ремесло на практиці. Доручали викладати найбезпечніші місця, а грошей на руки отримував мало.

Батько вважав, що все зароблене має йти в сім'ю, і, за родинною традицією, здававав матері всю касу. Натомість міг брати, скільки хоче, та, вірний тим традиціям, не зловживав, смичучи хіба на пиво, цигарки та проїзд. Стосовно випивки, так це питання в родині Усатих вирішилося ще до Петрового народження: батько гнав самогонку стільки, скільки син його пам'ятав. Сам же хлопець не мав такого вільного доступу до зароблених своєю працею коштів, тож усякий раз змушений був принизливо просити. Коли дозволяв собі час від часу бунти, натакався на жорстку батькову відсіч: «Іди в люди, працюй сам. Але й живи тоді окремо». Тож Петро сопів та старанно навчався ремеслу плиточника, щоб колись піти з батькової бригади на власні хліби.

Останній тиждень поміняв для Усатих усе.

Батько, зібравши за столом родинну нараду, поклав руку на серце та при свідках пообіцяв – далі вони з кумом працюватимуть удвох, та виставлятимуть замовникам рахунки, як за трьох. Належні Петрові гроші будуть відкладатися окремо. Сам же хлопець делегується в Київ на Майдан від усієї родини. «Ми в тилу, синок, а ти – на фронт», – так сказав тато, і син не заперечував: дізнавшись про бійню в останню ніч листопада, негайно почав збиратися. Відмовила мама. Проти не була, навпаки, перехрестила Петра, очі в той момент зробилися вологими. Але тут же сказала: отак, зірвавшись, мов скипідаром намазаний, їхати не треба.

Ось за яких обставин Петя Усатий з'явився на Дарниці, у квартирі Птахи, з великою клітчастою сумкою, повною харчів. Консервовані огірки й помідори, закручені домашні салати, дволітрова банка, натоптана салом, навіть куплені на оптовому базарі у Вінниці упаковки з бульйонними кубиками та «Мівіною». З собою революціонер мав також спальник і килимок-каремат. Усаті знали, що менший Пташук живе без меблів. Проте їм краще було спорядити сина, розуміючи – у нього буде дах над головою й батьки напевне знатимуть, де його в разі чого шукати.

Вони дуже не хотіли, аби Петро розчинився на Майдані серед наметів, загубившись там.

На той час Птаха так до кінця й не визначився зі своїм, персональним ставленням до подій у країні. Звісно, він загалом підтримував протест, та все це лишалося глибоко-глибоко всередині. Коли розігнали й побили народ на Банковій, він наступного дня приїхав у центр разом із товаришами-однокурсниками. Проте, на відміну від них, довго серед вируючого, ділового, заклопотаного, активного натовпу не витримав. Знайшовши прийнятний привід, Птаха пірнув у метро й подався додому. З того часу стежив за Майданом через Інтернет, в онлайн-режимі. Благо, трансляції почали вмикати відразу на кількох платформах, і Птаха вважав – більше інформації йому не потрібно.

Спершу, після братового дзвінка, він напружився. Не для того селився окремо, щоб квартира все одно перетворилася на гуртожиток. Відмовити Усатим не міг, вимушено погодився пустити Петра під дах. Але скоро поміняв ставлення.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

Андрій Кокотюха

*Три місяці,
які змінили всіх
назавжди*

*Гостросюжетний
роман*

ВОГНЯНА ЗИМА

*від володаря Гран-прі конкурсу
«КОРОНАЦІЯ СЛОВА»*

КРИМІАЛ
ДОЗВІЛЛЯ

